

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

TENA ABIČIĆ

**NAVIKE KORIŠTENJA MOBILNIH UREĐAJA
GENERACIJE Y**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr. sc. Ivan Burić

Zagreb, 2018.

Sažetak

Pametni mobilni uređaj, to jest *smartphone*, danas predstavlja glavni alat za komunikaciju, organizaciju, informiranje i zabavu mladih, što se posebno odnosi na pripadnike generacije Y koji su odrastali paralelno s napretkom i rastom popularnosti mobilnih uređaja i interneta. Empirijsko istraživanje kvalitativnom metodom dubinskog intervjua na uzorku od 9 pripadnika generacije Y istražuje navike korištenja mobilnih uređaja, te stavove korisnika o utjecaju mobilnih uređaja na vlastiti život i današnje društvo. Istraživanje ujedno pokušava istražiti probleme vezane uz korištenje mobilnih uređaja prema stavovima sudionika istraživanja, te ponuditi moguća rješenja, što pomoću prijedloga sudionika istraživanja, što prema interpretaciji istraživačice u skladu s hermeneutičkom teorijom kvalitativnog mišljenja. Istraživanje je provedeno tijekom siječnja i veljače 2018. godine na uzorku tipičnih slučajeva pripadnika generacije Y. Dodatne činjenice o fenomenu istraživanja ponuđene su pomoću postojećih istraživanja raznih autora spomenutih u ovom radu.

Ključne riječi

mobilni uređaj, *smartphone*, generacija Y, navike, stavovi, kvalitativno istraživanje, dubinski intervju

Abstract

Smart mobile phone, or smartphone, is considered a main tool for communication, organization, informing and entertainment of the youth today, which is especially true for members of generation Y that grew up parallel to progress and rise of popularity of mobile phones and the Internet. Empirical research by qualitative method of in-depth interview on a sample of 9 members of generation Y inquiries habits of smartphone use, as well as users attitudes towards influence smartphones have on their own lives and today's society. Research is also trying to inquire problems related to smartphone use according to participants attitudes and suggest possible solutions, being that from a participants suggestions or a researchers interpretation consistent with hermeneutic theory of qualitative thinking. Research is conducted during January and February 2018 on a reference specimen of members of generation Y. More facts about researched phenomenon are offered through existing researches of various authors mentioned in this work.

Keywords

mobile phone, smartphone, generation Y, habits, attitudes, qualitative research, in-depth interview

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Predmet istraživanja	6
3. Generacija Y i mobilni uređaji	9
3.1. Definiranje generacije Y	10
3.3. Korištenje i utjecaji mobilnih uređaja	12
4. Ciljevi istraživanja	20
5. Kvalitativna metoda istraživanja stavova i navika	22
5.1. Hermeneutička teorija kvalitativnog mišljenja	23
6. Metoda i uzorak	26
7. Analiza podataka i rezultati	29
7.1. Opći podaci o korištenju mobilnih uređaja generacije Y	29
7.2. Nemogućnost korištenja mobilnih uređaja i osjećaji generacije Y	30
7.3. Korištenje mobilnih uređaja generacije Y u društvenim interakcijama	34
7.4. Stavovi generacije Y o ulozi mobilnih uređaja u vlastitoj socijalnoj svakodnevici	36
7.5. Stavovi generacije Y o ulozi mobilnih uređaja u današnjem društvu	38
8. Rasprava	42
9. Zaključak	48
10. Literatura	51

1. Uvod

U vlastitim domovima ili na ulici, gdje god se nalazili, okruženi smo mobilnim uređajima. Danas se funkcija mobilnih uređaja ne svodi više samo na telefoniranje i slanje poruka, već u potpunosti objedinjuje funkcije komunikacije, informiranja i zabave starih i novih medija. Pametni mobilni uređaji potpuno su osvojili naše živote, te postali neizbježan dio naše stvarnosti. Komunikacija i druženje u stvarnom životu s drugim ljudima postaje sve više zamijenjena ili kombinirana komunikacijom putem mobitela, bilo komunikacijom s drugima ili sa samim uređajem i aplikacijama. Koliko ste se puta pronašli u situaciji u kojoj umjesto potpunog posvećivanja pozornosti osobi s kojom ste u interakciji zapravo dio svoje pažnje dajete uređaju u rukama? Također, koliko ste se puta osjećali zanemareno jer osoba čiju pažnju trebate više puta upućuje pogled ekranu svog mobitela nego vama?

Sličnih situacija ima bezbroj. Ipak, rijetko tko osvijesti što se zapravo događa, a još rjeđe pronađe onaj skoro nedokučivi odgovor na pitanje zašto. Što je to u tim naprednim, takozvanim pametnim uređajima da su tako lako postali produžeci našeg uma i naših ruku? Ako zanemarimo očigledne razloge za sve češće korištenje pametnih mobitela u svakodnevnom životu, poput onih funkcionalne i praktične prirode, te nevjerojatne brzine dostupnosti informacija i komunikacije, ostaje pitanje drukčije vrste. Brojna istraživanja o ovisnosti o tehnologiji sve češće zaokupljaju znanstvenike. Međutim, kao da u srži svega postoji još nešto što zahtjeva dublju interdisciplinarnu analizu, dugotrajnije i detaljnije razmišljanje. Osim same filozofske znatiželje, motivacija za pronalazak istine koja nas sve veže u današnjoj tehnološkoj zbilji etičke je prirode. Spoznaje o velikom utjecaju koji pametni mobilni uređaji imaju u ljudskim životima ukazale su na potrebu za pronalaskom rješenja za sve veću udaljenost među ljudima koju današnja tehnologija usprkos sve većim mogućnostima komunikacije podržava.

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja rada stavovi su i navike vezani uz korištenje mobilnih uređaja, to jest konkretno pametnih mobilnih uređaja ili *smartphone-a*, generacije Y. Stavovi, jer iz prve ruke govore o svijesti korisnika o fenomenu, a navike zato što potvrđuju ili poništavaju postojanje i snagu svijesti o fenomenu. Fenomen koji se istražuje je, naravno, pametni mobilni uređaj kao uređaj za koji je danas potvrđeno korištenje kod preko 90% populacije generacije Y i više, kako se vidi iz podataka prijašnjih istraživanja raznih autora spomenutih u radu. Uz sam uređaj kojeg nazivamo i pametni telefon usko su povezani fenomeni poput interneta i produžetka uma. Fenomen produžetka uma objasnio je Marshall McLuhan u knjizi *Razumijevanje medija*: “U kulturi poput naše, odavno naviknutoj na dijeljenje i razdvajanje svega kao način kontrole, podsjećanje da je u operativnom i praktičnom smislu medij poruka djeluje katkad pomalo zastrašujuće. To jednostavno znači da osobne i društvene posljedice svakoga medija - to jest, svakog našeg produžetka - proizlaze iz novih razmjera što ih u naše poslove uvodi svaki naš produžetak, ili svaka nova tehnologija. (...) Novac je preustrojio osjetilni život naroda upravo zato što predstavlja produžetak našeg osjetilnog života. Ta promjena ne ovisi o tome odobravaju li je oni koji u tome društvu žive. (...) Svaki pronalazak ili tehnologija produžetak su ili samoamputacija naših fizičkih tijela, a takav produžetak također zahtijeva nove omjere ili nove ravnoteže među ostalim organima i produžecima tijela. Na primjer, nikako ne možemo odbiti prilagoditi se novim osjetilnim omjerima ili osjetilnom "svršetku" koji izaziva televizijska slika. Ali, učinak dolaska televizijske slike mijenjat će se od kulture do kulture u skladu s postojećim osjetilnim omjerima u svakoj kulturi. (...) Kao produžetak i poticatelj osjetilnog života, svaki medij odmah utječe na cijelo polje osjetila.” (McLuhan, 2008: 13, 22, 44).

Rad istražuje pametne mobilne uređaje u kontekstu njihovih komunikoloških i socioloških značenja obilježja i funkcija, te sveobuhvatnog značenja fenomena u današnjem društvu, a ne pametne mobilne uređaje u kontekstu samog tehnološkog fizičkog uređaja. Kako bi pojmovi koji se tiču predmeta istraživanja bili što jasniji, u radu se prenose definicije relevantnih autora i objašnjenja pojmova bitnih za bolje razumijevanje predmeta istraživačkog rada. Također, u radu se prenose rezultati drugih istraživanja vezanih uz navike korištenja mobilnih uređaja generacije Y. Pod pojam "navike" u kontekst istraživanja navika može ući velik broj raznih obilježja poput vremenskog obilježja korištenja mobilnih uređaja, odabir funkcija

mobilnih uređaja i slično. Međutim, istraživanje se prvenstveno usmjerava na filozofska, psihološka, sociološka i komunikološka gledišta vezana uz fenomen mobilnih uređaja u svakodnevnom životu mladih. Iz navedenog razloga, posvećuje se najveća pažnja istraživanju stavova i svijesti sudionika o korištenju mobilnih uređaja, te stavova o utjecaju na vlastite živote i današnje društvo. S obzirom na to, tema koja se nameće u pozadini istraživanja šireg je konteksta od samog istraživanja količine i načina korištenja mobilnih uređaja. Koliko mobilni uređaji zapravo utječu na naš život, organizaciju vremena, shvaćanje svijeta i samih sebe? Ili, još bitnije, koliko smo tog utjecaja svjesni, te kakve posljedice takav način života ostavlja na nas i na društvo u cjelini?

Vani Roščić u članku *Pojam navike* kod Aristotela objašnjava pojam navike kao "sredstvo po kojem duša postaje narav da bi se još više afirmirala kao duhovna supstancija, navika je sredstvo preko koje se djelatnost automatizira, kako bi se još više mogla razviti kao djelatnost." (Roščić, 2007: 589). Nadalje, Roščić objašnjava Aristotelovu filozofiju o navikama koje povezuje s pojedinčevim karakterom na temelju teorije Luigija Pareysona: "Ponavljjanje pojedinačnih čini pretvaraju iste u habitus, kod navike ponavljanje nekog djelovanja pretvara se i postaje bit. U etičkom se životu neprekidno odvija preobražaj jednog djelovanja u neko biti. Čovjek postaje ono što čini od samoga sebe, a ono što uspijevamo učiniti od nas ovisi o našoj etičkoj aktivnosti. Efikasnost navike nalazi se u dvostrukom gibanju, koje ide od djelatnosti prema karakteru, te od karaktera prema djelatnosti." (Pareyson, 2005., prema Roščić, 2007: 563).

Današnja istraživanja navika pripadnika generacije Y koriste se prvenstveno u područjima ekonomije i marketinga, te se pomoću takvih istraživanja pokušavaju razumjeti obrasci ponašanja mladih sa svrhom uspješnije prodaje i ostvarivanja što većeg profita raznih tvrtki i korporacija. Ništa od navedenog ne čudi one koji se bave komunikološkim djelatnostima, pogotovo ako uzmemo u obzir činjenicu da se marketinška istraživanja provode za sve potencijalne konzumente usluga i proizvoda. Danas se puno veća opasnost od same tržišne manipulacije i bombardiranja raznim reklamama u korist konzumiranja raznih proizvoda i usluga krije u krađi osobnih podataka i sve većim znanjima i mogućnostima direktnog hakiranja u naše privatne prostore i trenutke. Iako sam fenomen manipulacije i privatnosti prilikom korištenja tehnologije nije predmet istraživačkog rada, potrebno je upoznati se s potrebom za osvješćivanjem vlastitog ponašanja i iz njega proizašlih navika u svrhu obrane od neželjenih

posljedica koje napredna tehnologija sve više dopušta.

Svrha istraživanja stavova i navika vezanih uz korištenje mobilnih uređaja kod pripadnika generacije Y osvještavanje je postojećih problema i pronalaženje rješenja za potencijalne probleme koje pretjerano ili neispravno korištenje spomenutih uređaja može stvoriti u svakodnevnom funkcioniranju mladih ljudi, te time i sveukupnom funkcioniranju društva budućnosti. Upravo istraživanje navika korištenja alata kojim se većina mladih koristi svakodnevno mogu dovesti do spoznaja vezanih uz bitna područja života, poput pitanja društvene svijesti i interakcije. Na primjer, ovisnost o mobilnim uređajima, to jest mobilnim aplikacijama, može imati ogroman utjecaj na život pojedinca, te može promijeniti ili oblikovati njegove vještine, sposobnosti, motivaciju, aktivnost, i slično. Također, mogućnost bolje informiranosti i komunikacije zbog sve razvijenijeg tehnološkog napretka dovela je društvo do zbunjujućih stanja u kojima smo, paradoksalno, sve bliži, a opet puno dalji jedni od drugih. Analiza stavova i navika vezanih uz korištenje mobilnih uređaja služi kao alat kojim će se pokušati ispitati stanje svijesti generacije Y. Mobilni uređaji kao alat uzeti su upravo zbog velikog utjecaja na pojedinčev život u kojem je svakodnevica ispunjena i nadopunjavana korištenjem tog alata. Pametni telefoni ili *smartphone-i* imaju veliku primjenu u današnjoj komunikaciji i socijalizaciji mladih, te je važnost istraživanja korištenja mobilnih uređaja i aplikacija neosporna.

3. Generacija Y i mobilni uređaji

Unatoč raznim definicijama raznih autora o tome tko su pripadnici generacije Y, znanstvenici poput Katje Vojvodić, Matee Matić, Bobbyja Duffyja, Michaela Clemencea, Hannahe Shrimpton, Renate Relja, Tine Božić i drugih, slažu se kako je glavna komponenta pripadnosti generaciji Y upravo paralelnost razvoja i odrastanja s razvojem interneta i virtualnih društvenih platformi. Većina znanstvenika slaže se da su pripadnici generacije Y rođeni u razdoblju između 1980. i 1995. godine. Međutim, kronološka paralelnost s razvojem tehnologije u Hrvatskoj dijeli pripadnike generacije Y na dvije skupine – prvu koja odrasta u adolescentsko doba samih početaka interneta i računalne tehnologije u kojem su najzastupljeniji bili online forumi i prve računalne video igre, te drugu koja svoje adolescentsko odrastanje doživljava paralelno sa stvaranjem naprednijih računalnih video igara i društvene mreže Facebook. Dakle, moguće je reći kako je prva skupina pripadnika generacije Y ona koja je u virtualnom svijetu od početaka razvoja interneta, računala i mobilnih uređaja u Hrvatskoj, te je bila u mogućnosti vidjeti kroz vlastito odrastanje ogromne skokove u tehnološkom napretku. Za razliku od prve skupine, druga skupina je u svijet odrastanja na neki način uletjela u postojeći razvijeni virtualni sistem koji se prilikom njihova odrastanja razvijao u detalje. Ipak, moguće je pretpostaviti postojanje i treće skupine - one koja je kronološki odrastala između prve dvije, upoznajući na primjeru prve skupine virtualnu stvarnost od malih nogu, ali je ipak po realnom početku aktivnog korištenja uređaja i znanjima o virtualnom svijetu bliža drugoj skupini pripadnika generacije Y. U cijelu priču su se s vremenom umiješali pametni mobilni uređaji koji danas predstavljaju najzastupljenije uređaje za povezivanje s internetom i *online* komunikaciju. Stvaranje uređaja poput *smartphone-a* nije ništa čudno ili nepredvidivo. Osim što su ga predvidjeli neki znanstvenici, potreba za sličnim uređajem mogla se pronaći u maštanjima pripadnika generacije Y. Ideja o postojanju malog uređaja koji svijetli u mraku, na kojem se moguće zabavljati kroz video igre slične onima na računalu, u koje je moguće spremati fotografije i u koje je moguće pisati, bilo dokumente i podsjetnike, bilo poruke brže od SMS-ova, postojala je u podsvijesti upravo pripadnika generacije Y koji su odrastali uz starije verzije mobilnih uređaja i računala. Naravno, bilo je potrebno te podsvjesne želje osvijestiti i osmisliti u materijalnoj stvarnosti kroz jedan takav uređaj. Ako bolje sagledamo kronološki razvoj računala moguće je uvidjeti da su mobilni uređaji, osim nasljednika telefona, računala budućnosti u kojima se sve funkcije

"velikih" stolnih računala pokušavaju suzbiti u nešto fizički manje i pristupačnije. No, priča ide i dalje kad se ti novostvoreni manji uređaji ponovno povezuju s većima poput pametnih televizora (*engl. smart TV*) u korist zadovoljenja potrebe za zabavom, to jest veličinom i kvalitetom vizualnog doživljaja. Time dolazimo do još jednog tehnološkog paradoksa izravno povezanog s ljudskom potrebom - nositi cijeli svijet na dlanu dok ga istovremeno promatramo na što većem ekranu. Možda su upravo te male i velike kombinacije povezanih uređaja jedan od koraka prema svijetu koji neki predviđaju, a koji bi se mogao opisati fenomenima poput teleportacije ili telepatije.

3.1. Definiranje generacije Y

Katja Vojvodić i Matea Matić u znanstvenom članku *Online kupovni obrasci generacije Y* prenose definiciju pojma "generacija Y" koja ga označava kao "prve potrošače koji su rasli u internetskom okruženju, uz istodobni, kontinuirani razvoj suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija" (Matić, Vojvodić, 2015: 173). Nadalje, autorice (2015: 173) prenose kako se "Generacija Y često naziva i Millennials, Nexters, Generation www, the Digital Generation, Generation E, EchoBoomers, N-Gens" (Matić, Vojvodić, 2015: 173; prema Martin, 2005). Bez obzira na to što među stručnjacima ne postoji dogovor vezan uz precizno vremensko određenje generacije Y, taj pojam za autorice obuhvaća dio stanovništva rođen između 1980. i 2000. godine. Autorice također napominju kako "dio generacije Y danas čini i studentska populacija koja predstavlja lukrativnu tržišnu skupinu za prodaju niza proizvoda i usluga, a koja posjeduje iznimne računalne sposobnosti." (Matić, Vojvodić, 2015: 173; prema Norum, 2008a).

Bobby Duffy, Michael Clemence i Hannah Shrimpton u istraživanju za Ipsos MORI 2017. godine pod nazivom *Millennial Myths and Realities*, nazivaju generaciju Y "young ones", to jest mladim ljudima, koji više i nisu tako mladi. U pripadnike generacije Y svrstavaju ljude rođene između 1980. i 1995. godine. No, s obzirom na velike razlike između pripadnika rođenih 1980. i onih rođenih 1995., promatraju generaciju Y kao grupu koju je moguće, i potrebno, podijeliti u 3 skupine. *Digital Natives* nazivaju najmlađu skupinu pripadnika generacije Y koji trenutno nisu stariji od 24 godine i koju, kao što sam naziv govori, čine digitalni urođenici, to jest mladi koji su rođeni i odrastali tijekom vrhunca razvoja suvremene digitalne tehnologije. Za

razliku od njih, *Digital Guinea Pigs* ili digitalni hrčci su mladi ljudi trenutno između 25 i 30 godina, a *Original Millennials*, to jest originalni milenijalci, ljudi koji sad imaju preko 30 godina i predstavljaju skupinu milenijalaca koji kroz odrastanje prate razvoj virtualnog digitalnog svijeta od početka suvremenih digitalnih platformi. Autori (Clemence, Duffy, Shrimpton, 2017: 27) prenose podatak iz predviđanja o kretanju populacije Ujedinjenih naroda iz 2015. godine prema kojem pripadnici generacije Y čini najveći broj odraslih ljudi, u postotku od 36% odraslih ljudi u svijetu. Prema utjecaju na trendove na pripadnike generacije Y ne gleda se više kao na predvodnike novih trendova, jer su to mjesto preuzele mlađe generacije, konkretno pripadnici generacije Z. Međutim, pripadnici generacije Y posjeduju sve veću ekonomsku moć, te su ipak dovoljno mladi i neodlučni po pitanju političke opredijeljenosti ili brendova koje podupiru, napominju autori (Clemence, Duffy, Shrimpton, 2017: 29). Što se tiče ekonomske slike u kojoj se generacija Y pronasla, autori (Clemence, Duffy, Shrimpton, 2017: 32) tvrde kako milenijalci uglavnom imaju teže uvjete po pitanju financijske stabilnosti od pripadnika drugih generacija, što zbog globalne krize 2008. godine, što zbog strukturalnih razloga stagnacije razvoja na zapadu i prevlasti ekonomske moći na istočni dio svijeta.

Kao što je već spomenuto na početku, milenijalci su generacija koja je odrasla s internetom, što čini jedan od ključnih čimbenika za razumijevanje generacije koja se upravo zbog toga uvelike razlikuje od ostalih generacija. Pitanje posjećuju li pripadnici generacije Y internet svakodnevno postalo je staromodno i banalno, tvrde autori (Clemence, Duffy, Shrimpton, 2017: 87), ako uzmemo u obzir činjenicu da danas skoro svi posjeduju *smartphone* čija je bitna značajka upravo mogućnost *online* povezanosti 0-24 sata dnevno. Nadalje, autori temeljem istraživanja donose rezultate prema kojima sveukupno vrijeme pripadnika generacije Y provedeno uz bilo koji oblik elektroničkog uređaja, uključujući televizor, *tablet*, *laptop*, stolno računalo i *smartphone*, iznosi 11,6 sati dnevno, barem u Velikoj Britaniji. Od funkcija i aplikacija *smartphone-a* koje milenijalci najviše koriste prema rezultatima istraživanja navedeni su redom od najčešće korištenih do manje korištenih: slanje i primanje e-mailova, društvene mreže, čitanje vijesti, traženje informacija o proizvodima i uslugama, traženje informacija u svrhu znanja, uploadanje vlastitog kreiranog sadržaja na *web* stranicu, internet bankarstvo, traženje posla ili slanje prijave za posao, prodaja proizvoda ili usluga i objavljivanje mišljenja o građanskim ili političkim problemima putem *web* stranica.

Omar Bradley Ictech II u radu pod nazivom *Smartphones and Face-to-Face Interactions: Extending Goffman to 21st Century Conversation* objavljenom 2014. pri američkom Sveučilištu New Orleans navodi kako u SAD-u trenutno živi oko 77 milijuna pripadnika generacije Y. Milenijalce definira kao generaciju koja ima puno manje poteškoća pri razumijevanju i prilagođavanju novim tehnologijama, za razliku od starijih generacija. *Net* generacija, napominje autor (Ictech II, 2014: 18), ne definira tehnologiju poput pametnih mobilnih uređaja na isti način kao ostale generacije, te prenosi kako su pripadnici generacije Y urođeni korisnici digitalnog svijeta koji pričaju digitalnim rječnikom (Prensky, 2001, prema Ictech II, 2014: 18).

3.2. Korištenje i utjecaji mobilnih uređaja

U uvodu empirijskog istraživanja Renate Relja i Tine Božić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu pod nazivom *Socio-ekonomski aspekti korištenja mobitela među mladima* objavljenog 2011. godine autorice tvrde kako je "mobilni telefon načinio pomak od tehnološkog k društvenom alatu." (Božić, Relja, 2011: 138). Istraživanje je provedeno kvantitativnom metodom ankete na uzorku od 301 studenata i srednjoškolaca, te uz prikaz povijesti mobitela i mobitela kao novog medija autorice donose rezultate istraživanja prema kojem 100% sudionika istraživanja posjeduje jedan mobilni uređaj ili više. Nadalje, prenose tvrdnje Marilyn A. Campbell kako su glavni razlozi zbog kojih mladi koriste mobilne uređaje "funkcionalnost i mikro-koordinacija njihova društvenog života." (Campbell, 2005, prema Božić, Relja, 2001: 141).

Pripadnici generacije Y imaju manjak koncentracije, napominju autori (Clemence, Duffy, Shrimpton, 2017: 189-190). Razlog za to je veća mogućnost pristupa raznim informacijama putem tehnologije koja je na neki način oštetila mozgove milenijalaca, objašnjavaju. Međutim, podjednako se može tvrditi i za ostale dobne skupine ljudi koji žive u svijetu u kojem se tehnologija integrirala u svakodnevicu. Prema tome, tvrde autori, ljudska se populacija općenito našla u situaciji u kojoj sve više gubi mogućnost koncentriranja. Istraživanjem Microsoft Canada's Consumer Insights tima iz 2012. godine koristeći kombinaciju ankete i neuroznanosti došlo se do zaključka kako svi, ili barem Kanađani, imaju smanjeno trajanje pozornosti (engl.

attention span) prvenstveno zbog konzumacije medija, korištenja društvenih mreža, prilagodbe tehnologiji i multi-screening-a, to jest korištenja i gledanja u više raznih ekrana istovremeno, poput istovremenog surfanja po internetu na laptopu, dopisivanja na *smartphone-u* i gledanja emisije na *smart TV-u*.

Omar Bradley Ictech II u *Smartphones and Face-to-Face Interactions: Extending Goffman to 21st Century Conversation* prenosi teoriju prema kojoj su mobilni uređaji i *smartphone-i* alati koji pomažu korisnicima zadovoljiti potrebu za održavanjem odnosa s drugim ljudima i za proširenjem psihološkog susjedstva (Lo, Wei, 2006, prema Ictech II, 2014: 17). Također, korištenje mobilnih uređaja motivirano je pojedinčevim osobnim značenjem i potrebom za pripadanjem i povezivanjem s drugima, navodi autor (Jin, Park, 2010, prema Ictech II, 2014: 17). Također, prenosi kako postoje dvije vrste društvenih interakcija putem mobilnih uređaja, instrumentalne, poput sigurnosnih poziva ili koordinacije, i ekspresivne (Ling, Yttri, 2002, prema Ictech II, 2014: 17). Što se tiče podataka o posjedovanju mobitela, prema istraživanju Aarona Smitha provedenom 2013. putem ankete 90% milenijalaca u dobi između 18. – 29. godine koji zarađuju iznad 75 tisuća dolara godišnje posjeduje mobitel (Smith, 2013, prema Ictech II, 2014: 19). Postotak pripadnika generacije Y koji posjeduju mobilni uređaj smanjuje se ovisno o tome koliko novaca zarađuju na godišnjoj razini, pokazalo je istraživanje. Međutim, spomenuto istraživanje provedeno je prije 5 godina, te su novija istraživanja ukazala na još veći broj pripadnika generacije Y koji posjeduju mobitel. Nadalje, već u istraživanju u *Journal of Adolescence* provedenom 2008. u Australiji, neki od sudionika istraživanja priznali su jako veliku povezanost s mobilnim uređajem i osjećaj kao da je uređaj dio njih (Walsh, White, Ross, 2008, prema Ictech II, 2014: 21). Također, istraživanja o mobilnim uređajima i *multitaskingu* pokazala su kako korištenje mobilnih uređaja prilikom vožnje ili interakcije uživo smanjuje kvalitetu pozornosti (Strayer, Drews, Johnston, 2003; Strayer, Johnston, 2001, prema Ictech II, 2014:21).

Anketa provedena u sklopu istraživanja objavljenog u *Journal of Education for Business* ukazala je na činjenicu da skoro polovica sudionika ankete, koji čine učenike i zaposlenike obrazovnih institucija, smatra kako je korištenje mobitela uglavnom loše za proces učenja. Nadalje, druga anketa objavljena 2011. godine (Tindell, Bohlander, 2011, prema Ictech II, 2014:22) potvrdila je kako učenici osjećaju da je pisanje poruka ometanje i za one koji ih pišu i

one koji su u okolini. Navedena istraživanja potvrđuju gledište kako korištenje *smartphone-a* ometa neke druge radnje i ustvari ne donose neka posebno nova i nepoznata saznanja. Međutim, ostaje činjenica kako unatoč svim mogućim istraživanjima ljudi i dalje rezultate takvih istraživanja i posljedice prekomjernog i neispravnog korištenja mobitela uzimaju zdravo za gotovo i ne pokušavaju ih promijeniti.

Blaženka Knežević, Magdalena Stefanska i Dragan Stojković u istraživačkom radu objavljenom 2017. godine u znanstvenom časopisu *Challanges for international business in Central and Eastern Europe* pod nazivom *A general overview of usage of smartphones and mobile applications by young consumers in Poland, Croatia and Serbia* na temelju prvenstveno kvantitativne ankete među studentskom populacijom na uzorku od 450 sudionika u Poljskoj, Hrvatskoj i Srbiji istražili su korištenje mobilnih uređaja i mobilnih aplikacija. Nakon deskriptivne statističke analize autori istraživanja (Knežević, Stefanska, Stojković, 2017: 224) zaključili su kako preko 95% studentske populacije posjeduje *smartphone*, te više od tri četvrtine koristi *smartphone* dulje od 2 godine. "In all three countries we are dealing with customers who are very experienced and heavily smartphone-oriented users. It has strong managerial implications- retailers and generally marketers should pay more attention on communication through mobile devices, ..." (Knežević, Stefanska, Stojković, 2017: 225), zaključuju autori. Iz navedenog istraživanja moguće je zaključiti kako se djelatnici iz područja marketinga sve više usredotočuju na promoviranje proizvoda i usluga putem mobilnih uređaja i mobilnih aplikacija upravo zbog ogromnog utjecaja uređaja na ljude, posebno mlade.

Masahiro Toda, Nobuhiro Nishio i Tatsuya Takeshita u znanstvenom članku pod nazivom *Predictive Factors for Smartphone Dependence: Relationship to Demographic Characteristics, Chronotype, and Depressive State of University Students* objavljenom u časopisu *Open Journal of Preventive Medicine* 2015. godine istražili su putem upitnika čimbenike vezane uz ovisnost o mobilnim uređajima na uzorku od 196 studenata medicine. Ovisnost o mobilnim uređajima evaluirana je na temelju *Wakayama Smartphone-Dependence Scale*, to jest pomoću skale ovisnosti o *smartphone-u* koja sadrži 3 podskale – uronjenost u komunikaciju putem interneta, korištenje *smartphone-a* dulji period vremena i zanemarivanje društvenih obaveza i ostalih zadataka, te korištenje *smatrphone-a* prilikom neke druge aktivnosti i zanemarivanje ponašanja. Prema rezultatima istraživanja otkriveno je kako su življenje u

obitelji, dugo ostajanje budnima u večernjim satima i prisutnost depresije povezani sa skalom vezanom uz uronjenost u komunikaciju putem interneta. Također, autori su dokazali kako su sudionici muškog spola imali veću povezanost sa skalom vezanom uz korištenje mobilnih uređaja prilikom neke druge aktivnosti i zanemarivanjem ponašanja, dok je kod sudionica uočena veća povezanost korištenja mobilnih uređaja s izražavanjem i komunikacijom. Autori (Toda, Nishio, Takeshita, 2015: 459) su zaključili kako ovisnost o mobilnim uređajima može biti predviđena na temelju čimbenika poput spola, načina življenja, kronotipa ili depresivnog stanja.

U znanstvenom članku *Mobile Manifestations of Alertness: Connecting Biological Rhythms with Patterns of Smartphone App Use* autori Elizabeth L. Murnane, Saeed Abdullah, Mark Matthews, Matthew Kay, Julie A. Kientz, Tanzeem Choudhury, Geri Gay i Dan Cosley sa Sveučilišta Cornell donose istraživanje o povezanosti korištenja mobilnih uređaja s ljudskim biološkim ritmom objavljeno 2016. godine, te objašnjavaju na koji način korištenje mobilnih uređaja utječe na ljudsku svakodnevicu. Istraživanje znanstvenika sa Sveučilišta Cornell u kojem je sudjelovalo 20 sudionika studentske dobi koji koriste Android operativni sustav utvrdilo je da su aplikacije na mobilnim uređajima koje mladi najviše koriste aplikacije za komunikaciju i društvene mreže. Najčešće vrijeme u danu kada korisnici najviše koriste mobilne uređaje i aplikacije je između 7 sati navečer i ponoći. Znanstvenici su otkrili da svi ispitanici osim dvoje koriste mobilni uređaj 30 minuta prije spavanja ili neposredno prije spavanja. S obzirom na to, upotreba društvenih medija u kasne sate ukazala je na umjerenu korelaciju s iskustvom prekidanja sna. Na temelju rezultata istraživanja *Trends in Consumer Mobility Report* provedenog 2015. godine u istraživačkom centru Braun, autori članka prenose kako od američkih pripadnika generacije Y između 18 i 34 godina, za koje se smatra kako su najteži korisnici mobilnih uređaja, 52% ne bi moglo izdržati više od 24 sata bez mobilnih uređaja. Nadalje, 90% sudionika istraživanja priznalo je da spava uz mobilni uređaj, te provjerava mobilni uređaj barem jednom u sat vremena, čak u vrijeme društvenih interakcija poput sastanaka i razgovora.

Colin Bolle u znanstvenom radu *Who is a smartphone addict? The impact of personal factors and type of usage on smartphone addiction in a Dutch population* objavljenom 2014. godine pri nizozemskom University of Twente, Enschede, istražuje ovisnost o *smartphone-u* kod nizozemske populacije. Prenosi rezultate drugih istraživanja prema kojima 94% nizozemske populacije ima pristup internetu putem računala, mobilnih uređaja ili tableta (Van Deursen, Van

Dijk, 2012, prema Bolle, 2014), a korištenje mobilnih uređaja koji su svakodnevno dio ljudskih života može dovesti do navike ili ovisničkog ponašanja, čak uključujući panične napadaje kada korisnik nije u mogućnosti biti povezan putem mobilnih uređaja (Haverlag, 2013, prema Bolle, 2014). Prema istraživanju Van Deursena i Van Dijka iz 2012., prenosi autor (Bolle, 2014), ljudi s nižim stupnjem obrazovanja imaju veću tendenciju provoditi više vremena *online* u usporedbi s ljudima s višim stupnjem obrazovanja. Razlike između ljudi s nižim i višim stupnjem obrazovanja očituju se i u vrstama aktivnosti na internetu, konkretno ljudi s višim stupnjem obrazovanja češće traže informacije vezane uz karijeru, dok ljudi s nižim stupnjem obrazovanja više koriste internet u svrhu zabave i socijalizacije (Van Deursen, Van Dijk, 2012, prema Bolle, 2014). Što se tiče digitalnih ovisnosti, prema istraživanju o ovisnosti o internetu koje prenosi autor, postoje neke sličnosti koje vežu ovisnike o internetu poput potrebe za opuštanjem zbog stresa i bijega od stvarnosti (Young, 1999, prema Bolle, 2014). Istraživanja također donose neke nekonzistentne rezultate o povezanosti ovisnosti o mobilnim uređajima i razini emocionalne inteligencije, samokontroli i samopouzdanju. Autor (Bolle, 2014: 18) napominje kako nemogućnost samoregulacije prilikom korištenja mobilnih uređaja počinje svjesnim, to jest namjernim korištenjem mobilnih uređaja u korist olakšavanja osjećaja poput dosade i stresa. S obzirom na to, korisnici stvaraju navike koje s vremenom prestaju samostalno kontrolirati uslijed čega može doći do ovisničkog ponašanja koje nisu u stanju osvijestiti. Bolle (2014: 22) je proveo kvantitativno istraživanje metodom ankete 2014. godine na 386 sudionika od kojih su 121 bili muškarci, 262 žene, između 15 i 88 godina, dok je prosječna starost ispitanika iznosila 35,2 godine. Najveći broj ispitanika kretao se u rasponu od 15 do 35 godina, to jest u postotku od 50% ispitanika za koje se može tvrditi da generacijski spadaju u pripadnike generacije Y. Uz demografske podatke autor istraživanja (2014: 23) istraživao je emocionalnu inteligenciju, društveni stres, samoregulaciju, vrstu korištenja *smartphone-a*, navike korištenja mobilnih uređaja i ovisnost o mobilnim uređajima. Bolle (2014: 32) je pronašao statističku korelaciju između nekoliko fenomena, te utvrdio kako je najvažniji osobni determinant za ovisnost o mobilnim uređajima društveni stres, što je, napominje, u skladu s prijašnjim istraživanjima ovisnosti o internetu. Društveni stres stvara anksioznost kada je korisnik u središtu pozornosti ili u interakciji s ljudima u stvarnom životu (Bolle, 2014: 32). Zbog toga ljudi imaju težnju pobjeći od društvenih interakcija u stvarnom životu i posvetiti se više *online* ili anonimnom komuniciranju. Međutim, autor napominje kako je još uvijek nepoznato zašto i kako baš kod

ljudi osjetljivih na društveni stres dolazi do ovisnosti o mobilnim uređajima, te nudi neka objašnjenja, poput *smartphone-a* koji može pružiti neku vrstu sigurnosti i utočišta u kojem ljudi ne moraju sudjelovati u stvarnoj interakciji s drugima. Također, ljudi na taj način bježe od stvarnosti i zaboravljaju na probleme i negativne emocije. Nadalje, kao glavni zaključak istraživanja autor navodi rezultate prema kojima spol sudionika istraživanja nije ukazao na direktan utjecaj na navike korištenja mobilnih uređaja i ovisnost o mobilnim uređajima (Bolle, 2014: 34). Međutim, zbog razlika u društvenom korištenju i društvenoj anksioznosti, žene su malo sklonije razviti ovisnost jer imaju veći osjećaj povezanosti s mobilnim uređajem i koriste ga kao sredstvo smanjivanja društvenog stresa u anksioznim situacijama poput samoprezentacije, pričanja u grupi, javnog nastupa i pričanja sa strancima (Bolle, 2014: 35). Također, mlađi introvertirani muškarci skloniji su razvijanju ovisnosti o internetu i video igrama, prenosi rezultate istraživanja autor (Young, 1999, prema Bolle, 2014: 35). No, općenito naglašava kako spol nije determinant za ovisnost o *smartphone-u* i zaključuje rezultate istraživanja prema kojima ovisnici o mobilnom uređaju mogu biti opisani kao mlade osobe, većinom mlađe od 35 godina, s višom razinom društvenog stresa od prosjeka, sa smanjenom moći samoregulacije, koji češće od prosjeka koriste mobitel kako bi zadovoljili potrebe (Bolle, 2014: 35).

Nenad Raos, kemičar i znanstveni savjetnik u Jedinici za analitičku i fizičku kemiju na Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada u Zagrebu, u knjizi *Opasnost od mobitela (što je istina, a što su priče)* objavljenoj 2003. godine uz stručnog konzultanta Ivicu Prlića spominje strahove od nepovoljnog utjecaja mobilnih uređaja na zdravlje ljudi, posebno izražene prilikom raznih medijskih objava i prosvjeda održavanih zbog nezadovoljstva građana postavljanjem raznih odašiljača signala telekomunikacijskih tvrtki u blizini naseljenih mjesta. Nakon kratke povijesti razvoja mobilnih uređaja i medijskog zastrašivanja građana, autor (Raos, 2003: 29) piše: "No spustimo loptu na zemlju. Molekule u našem tijelu nikad ne miruju, pa jedan dodatni poremećaj njihova kaotičnog gibanja teško da može na bilo što utjecati. Infracrveno zračenje, konačno, izaziva još veće promjene na molekulama, a da ne govorimo o svjetlosti, koja izaziva čak i preraspodjelu elektrona u molekuli. Za mir duše treba reći i to da kakvo god bilo djelovanje mikrovalnog i infracrvenog zračenja, ta zračenja ne mogu promijeniti kemijsku strukturu molekule" (Raos, 2003: 29). Nadalje, dodaje "Prislonimo li mobitel na uho, sve će zračenje protjecati kroz mozak. Koliko će mozak zbog toga trpjeti, ne ovisi samo o zračenju mobitela, nego i sposobnosti mozga da to zračenje apsorbira. (...) Opasnosti od toplinskog

djelovanja mobitela, a još manje od njihovih antena, nema. U to nitko razuman ne može sumnjati. ", zaključuje autor (Raos, 2003: 33, 35), nakon što je predstavio čitav izračun zračenja u ljudskoj okolini pri čemu je ukazao na činjenicu da sunčanje na mjesecini, a pogotovo na suncu, izaziva najmanje triput i više zračenja, te utjecaja na ljudsko tijelo i povećanje tjelesne temperature, od ležanja na samoj anteni bazne stanice ili prilikom korištenja mobitela. Međutim, ukazuje na razliku između vrsta valova koje proizvode različiti izvori, te u usporedbi mobilnog zračenja sa zračenjem suncem piše: "Razliku između zračenja sunca i mobitela mogli bismo usporediti s morskim valovima koji se monotono razlijevaju po žalu (valovi mobitela) i valovima koji nastaju kada u vodu bacamo šljunak (zračenje sunca). Upravo je ta stroga uređenost valova što izlaze iz mobitela ono što najviše zabrinjava znanstvenike. Jer ako se frekvencija valova ne mijenja, lako dolazi do rezonancije - a kada je riječ o rezonanciji tada i mala sila može čuda činiti. (Raos, 2003: 37). Autor prenosi izjavu Neovisne skupine stručnjaka o mobilnim telefonima iz 2000. godine koju je okupila Britanska vlada: "Uzeti zajedno, nalazi Preecea i suradnika te Koivista i suradnika na temelju laboratorijskih istraživanja na ljudima akutnih (prolaznih) djelovanja na signale mobitela sugeriraju da izlaganje signalima mobitela u granicama postojećih dopuštenih vrijednosti ima dovoljno biološko djelovanje da utječe na ponašanje. Uzročni je mehanizam nejasan, ali najvjerojatnije leži u malom, lokaliziranom toplinskom učinku.", ali prije toga objašnjava da se u slučaju istraživanja znanstvenika predvođenih doktorom Preeceom nakon izračuna statističara pokazalo kako je razina značajnosti 14%, što iznosi vjerojatnost da je razlika između ispitanika i kontrolne skupine slučajna. "Recimo i to da je svaka "znanstvena istina" podložna sumnji, a to znači da ju se može pobiti. To je narav svakog znanstvenog istraživanja, na napose medicinskog. Ipak, na kraju moram nešto reći, jer tome i služe epilozi – da bi gledatelji nakon predstave mogli mirno zaspati: Ne bojte se ni antena ni mobitela. Kao što se ne bojite automobila ni zrakoplova. " (Raos, 2003: 61).

4. Ciljevi istraživanja

Ciljevi istraživanja ponuđeni su taksativno i predstavljaju početne korake u izgradnji teme, temelj su u izgradnji protokola za empirijsko istraživanje putem dubinskog intervjua i polazne točke u pronalaženju teorijskog okvira na kojem se temelji znanstveno istraživački rad. Ciljevi istraživanja slijede temu i svrhu istraživačkog rada, te su uglavnom uspješno ostvareni, kao što se vidi u rezultatima analize podataka i interpretaciji priloženima u radu.

Ciljevi istraživanja stavova i navika korištenja mobilnih uređaja kod generacije Y su:

1. Prikupiti općenite podatke o korištenju mobilnih uređaja kod pripadnika generacije Y.
2. Prikupiti podatke o korištenju mobilnih uređaja kako bi se potvrdilo postojanje ovisnosti o mobilnim uređajima.
3. Istražiti stavove i navike pripadnika generacije Y vezane uz korištenje mobilnih uređaja u vlastitom životu i današnjem društvu.
4. Na temelju prikupljenih podataka pokušati ponuditi moguća rješenja problema vezanih uz korištenje mobilnih uređaja.

Cilj istraživanja u kojim se žele prikupiti općeniti podaci o korištenju mobilnih uređaja služe kao pomoć pri objašnjavanju povezanosti korištenja mobilnih uređaja sa svakodnevicom sudionika istraživanja. Pitanja u protokolu povezana sa spomenutim ciljem svrstana su pod opće podatke o korištenju mobilnih uređaja. Cilj istraživanja koji je orijentiran na prikupljanje podataka o korištenju mobilnih uređaja kako bi se potvrdila ovisnost o mobilnim uređajima kod sudionika ostvaruje se putem kategorije pitanja koja je tematski svrstana u nemogućnost korištenja mobilnih uređaja, to jest čimbenike koji utječu na nemogućnost korištenja i osjećaje koji se javljaju u takvim situacijama kod sudionika istraživanja. Cilj koji ima ulogu istražiti stavove i navike vezane uz korištenje mobilnih uređaja ostvaruje se putem kategorija vezanih uz korištenje mobilnih uređaja u interakciji s drugima, stavove o ulozi mobilnih uređaja u vlastitom životu i stavove o ulozi mobilnih uređaja u životima drugih i današnjem društvu. Na kraju, cilj koji na temelju prikupljenih podataka pokušava ponuditi moguća rješenja problema vezanih uz pretjerano ili neispravno korištenje mobilnih uređaja ostvaruje se više ili manje uspješno putem

prijedloga sudionika o mogućim rješenjima problema, temeljem uzora u načinu korištenja kod onih sudionika koju su osvijestili neki problem i uspješno ga rješavaju, te na temelju interpretacije istraživačice i analize mogućih problema i rješenja na osnovi odgovora i pojava zabilježenih tijekom istraživanja.

5. Kvalitativna metoda istraživanja navika i stavova

U korist kvalitativnih metoda istraživanja govore mnogi znanstvenici koji vide prednosti koje takve metode mogu ponuditi. Kao najočiglednija prednost nameće se razumijevanje fenomena istraživanja. Kvalitativno istraživanje navika i stavova pojedinaca u slučaju korištenja mobilnih uređaja kao primarnog alata u svakodnevnom poslovnom i privatnom funkcioniranju nudi velike mogućnosti razumijevanja fenomena koje se mogu pronaći u samom načinu korištenja mobilnih uređaja i svijesti sudionika vezanih uz korištenje pametnih mobilnih uređaja. Od emocionalne povezanosti s uređajem, preko svijesti o vlastitom ponašanju prilikom korištenja mobilnih uređaja, stavova o ponašanju drugih, sve do autorici rada najzanimljivijeg fenomena paradoksa bliskosti i udaljavanja među ljudima vezanim uz napredak tehnologije i uređaja poput mobitela, kvalitativna metoda nudi izobilje mogućih pristupa i saznanja. Dok se vizualnim metodama i metodama promatranja mogu neoborivo potkrijepiti činjenice koje govore u korist sve izraženijeg korištenja mobilnih uređaja i njegove povezanosti sa svakodnevnim funkcioniranjem današnjeg čovjeka, metode poput dubinskih intervjua i fokus grupa mogu uvesti u načine razmišljanja i razumijevanje fenomena mobilnih uređaja koji preuzimaju svijet, te sve više i društvenu svijest.

Hermeneutička teorija kvalitativnog mišljenja nudi metodološku potkrepu odabranoj metodi istraživanja i teorijski okvir pomoću kojeg se utvrđuje valjanost odabrane metode pri istraživanju fenomena koji rad istražuje. Autor Aleksandar Halmi nudi filozofsko-povijesno objašnjenje gledišta hermeneutičkog kvalitativnog mišljenja. Hermeneutička teorija kvalitativnog mišljenja u skladu je s temom rada, načinom analize podataka prikupljenih metodom dubinskog intervjua i interpretativnošću rezultata analize o fenomenu rada na temelju prikupljenih podataka. Za početak, u radu se predstavlja teorijski okvir kvalitativnog mišljenja kojeg rad slijedi, prvenstveno prema priručniku Aleksandra Halmija, ali i ostalih autora navedenih u priručniku i literaturi.

5.1. Hermeneutička teorija kvalitativnog mišljenja

Aleksandar Halmi u sveučilišnom priručniku *Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima* objavljenom u Zagrebu 1996. godine u trećem poglavlju pod nazivom *Hermeneutika – teorija kvalitativnog mišljenja* objašnjava podjelu i razlike između znanstvenih gledišta anglo-američke pozitivističke tradicije i europske hermeneutičke tradicije, stavove fenomenološko-hermeneutičkih filozofa o društveno-humanističkim znanostima, te spominje isticanje podjela na prirodne i društvene znanosti. Nadalje, spominje korist tvrdnje koju slijede kritičari pozitivizma, te Diltheyevu pretpostavku prema kojoj je "priroda čovjeku data na vanjski način, pa je može proučavati jedino analitičkim postupcima, dok duhovne znanosti proučavaju proizvode aktivnog duha i slobodne volje, što je jedino moguće primjenom introspektivnih metoda neposrednog iskustva." (Halmi, 1996: 63). Upravo primjena introspektivnih metoda prilikom istraživanja stavova i navika korištenja *smartphone-a* pripadnika generacije Y može proučiti i razumjeti svijest sudionika o fenomenu. Nadalje, autor (Halmi, 1996: 63-64) prenosi Diltheyevo shvaćanje prema kojem su društvene činjenice razumljive čovjeku, za razliku od prirodnih, jer ih može neposredno doživjeti i proizvesti. "U prirodi vlada mehanička uzročnost, a u društvu se javljaju sloboda, svrsishodnost i vrijednosti. ... Tako spoznaja znači više nego razumijevanje, a eksplikativno razumijevanje prepušta mjesto metodi intuicije, ... Tako se društvena spoznaja postupno prevodi na psihološku spoznaju." (Halmi, 1996: 63-64).

Predstavnici neopozitivizma prema Bartonu i Lazarsfeldu (Barton i Lazarsfeld, 1973, prema Halmi, 1996: 67) usprkos otporu kvantitativnoj metodi kao općoj znanstvenoj metodi ukazuju na pozitivne strane kvantitativnog proučavanja društvenih pojava poput preciznog i sistematičnog opisa pojave u smislu rasprostranjenosti pojave, učestalosti i intenziteta, te praćenja promjena nastalih tijekom nekog vremena.

Kao alternativa neopozitivizmu smatra se, prema autoru (Halmi, 1996: 68), teorija konstruktivizma na čiji je razvoj imao veliki utjecaj predstavnik čikaške škole W. I. Thomas. Prema Thomasu, situaciju je potrebno shvatiti na način na koji ju percipiraju sami akteri. Takav su koncept dalje objasnili Berger i Luckman u studiji *Socijalna konstrukcija zbilje* iz 1985., prenosi Halmi (1996: 68), a teoretsko utemeljenje paradigme uveo je Schutz. "Na prvoj razini je neposredan svijet svakodnevnog iskustva. Nizom zdravorazumskih konstrukcija ljudi reinterpreteraju taj neposredni doživljajni svijet. Oni već tu vrše selekciju ciljeva u skladu sa

svojim preferencijama. To je druga razina na koju se nadovezuju naše konstrukcije koje također impliciraju subjektivno značenje, jer ispituju odnos socijalne zbilje prema sudionicima djelovanja. Ishodište Schutzova istraživačkog programa, koji je u osnovnim crtama predstavio u knjizi *Der Sinnhafte Aufbau der sozialen Welt*, objavljenoj 1932. godine, je Weberova koncepcija sociologije razumijevanja." (Halmi, 1996: 68).

Kao bitan pravac naglašava moderni strukturalizam kako ga je opisao C. L. Strauss 1989. godine u *Strukturalnoj antropologiji*: "1. do spoznajnih modela ne dolazimo na osnovi neposrednog iskustvenog promatranja stvarnosti, već konstrukcijom određenih predmetnih veza i smislenih odnosa, 2. ova konstrukcija proizlazi iz nesvjesne infrastrukture kolektivnog zamišljanja društvene stvarnosti, 3. ona je dana ljudima a priori, jer uvjetuje svako iskustvo i nije ju potrebno izvoditi na evolucionistički način iz povijesnog iskustva, 4. strukturalizam je srodan naturalističkom scijentizmu, jer se društvene zakonitosti izjednačuju s prirodnima u smislu proširenja prirodnih znanosti." (Strauss, 1989, prema Halmi, 1996: 69).

Nadalje, autor prenosi teoriju i metodu razumijevanja i otkriva najveći epistemološki problem hermeneutike, to jest problem hermeneutičkog kruga. Problem hermeneutičkog kruga sastoji se od nemogućnosti pronalaženja polazne točke, pitanja mogućnosti spoznaje i razumijevanja stranog životnog iskustva, za koje s druge strane, ako nije strano, možda nije potrebno razumijevanje. Po Heideggeru, objašnjava Halmi (1996: 72), do razumijevanja može doći samo ako postoji anticipacija nečijeg ponašanja na temelju spoznaje smisla tog ponašanja. Proces je to koji Gadamer naziva predrazumijevanje. "U skladu s tim, empirijsko istraživanje nije ahistorijsko i ne svodi se na vrijednosno-neutralno opisivanje činjenica, već mu je nužno imanentna refleksija totaliteta. To je refleksija odnosa subjekta i objekta, koji isključuje mijenjanje jednog i drugog, a to se transferira na cjelokupnu strategiju znanstvenog istraživanja od izbora ili otkrića teme, formuliranja istraživačkih pitanja, nacрта istraživanja, interpretacije do korištenja rezultata istraživanja u praksi. Ovakva teza svakako ima u vidu i temeljno shvaćanje filozofske hermeneutike o predstrukturi razumijevanja, koja određuje horizont mogućeg istraživanja uz istovremeno stvaranje pretpostavke o sposobnosti samorefleksije. Spajanje tih dviju točaka koje po Gadameru omogućuju svako razumijevanje - ontološki je osnova svake hermeneutike. (...) a polazišna i ciljna točka hermeneutike je samorazumijevanje, čime ona postaje teorija koja se sastoji u neprekidnom služenju praksi." (Halmi, 1996: 72-72).

Drugi problem hermeneutičkog kruga je problem razumijevanja cjeline putem razumijevanja individualnog iskustva, jer razumijevanje individualnog iskustva nije moguće bez razumijevanja cjeline, kao što razumijevanje cjeline nije moguće bez razumijevanja pojedinačnog iskustva, objašnjava autor (Halmi, 1996: 73). Prema pozitivističkom gledištu tradicionalne logike i metodologije, svako kružno kretanje u interpretaciji greška je u spoznaji. Međutim, Halmi nudi odgovor na takvo gledište i tvrdi kako "u spoznaji smisla cjeline ljudske realnosti "logička greška" kružnog kretanja (circulus vitiosus) - ne postoji. Ta spoznaja nije samo objašnjenje objekata već i samospoznaja koja počiva na samorazumijevanju čovjeka. Postojanje prvobitnog iskustva razumijevanja čovjeka kao bića "sui generis" osnova je razumijevanja smisla cjeline svijeta životnog iskustva, koji je rezultat svih oblika njegove praktične djelatnosti. Taj holizam ne bi bio moguć samo na rezultatima uopćavanja iz te prakse kad ne bi postojala prvobitna svijest čovjeka o samom sebi. Taj ontološki uvid u smisao cjeline moguć je samo preko samorefleksije koja je prvobitno data kao predrazumijevanje. Zato je tumačenje ljudske opstojnosti kružni put u kojem se činjenično razumijeva na osnovi samorazumijevanja datog u predreflektiranom prvobitnom iskustvu. To se iskustvo naknadno, refleksivno sagledava na osnovi spoznaje iskustvenih činjenica. Krug u razumijevanju je u ontološkoj strukturi ljudskog opstanka života u kojem je sva projekcija i anticipacija smisla moguća samo kao projekcija onog bića koje ima prethodnu svijest o sebi i svojim mogućnostima. " (Halmi, 1996: 74).

Aleksandar Halmi prenosi definiciju prirode kvalitativnog istraživanja potrebnu svakom istraživaču društvenih fenomena prema Gilliju koji kvalitativna istraživanja definira kao "1. spoznajnu djelatnost analize i rasuđivanja, 2. koja se zbiva u praksi, 3. na jednom praktičnom i stvarnom problemu, i 4. koje prethodi određenom zahvatu u stvarnosti." (Gilli, 1974: 12, prema Halmi, 1996: 75). Kao velik problem trenutnog stanja u znanstveno istraživačkoj djelatnosti na fakultetima društveno-humanističkih znanosti autor (Halmi, 1996: 75) spominje metodologiju koja se bazira na pozitivizmu i tradicionalnoj metodologiji koja za krajnji cilj istraživanja ima opisivanje i sakupljanje društvenih činjenica, a ne bitnu promjenu postojećeg stanja vezanog uz određeni društveni problem.

6. Metoda i uzorak

Za potpuno razumijevanje fenomena nije dovoljno samo istražiti konkretne elemente navika pojedinaca, već razloge za određena ponašanja, to jest psihičke i fizičke uzroke i posljedice načina korištenja mobilnih uređaja. Iz navedenog razloga metoda ankete sa zatvorenim tipom pitanja nije dovoljno sveobuhvatna, jer statistički podaci ne nude objašnjenje i razumijevanje fenomena već kvantitativne podatke. Statističke brojke nisu dovoljne kada je u pitanju traženje razumijevanja konkretnog fenomena koji se istražuje u radu.

Kvalitativna metoda dubinskog intervjua nudi mogućnost otkrivanja značenja određenih navika pojedinaca, emocionalne "okidače" za određena ponašanja prilikom korištenja mobilnih uređaja, dublje razumijevanje važnosti mobilnih uređaja u svakodnevnom životu i načine na koje utječu na živote pojedinaca i njihove stavove.

U istraživanju se koriste polustrukturirani dubinski intervjui, to jest pitanja otvorenog tipa od kojih je dio unaprijed određen, a dio improviziran na temelju individualnih odgovora svakog od sudionika istraživanja. Cilj pitanja otvorenog tipa i improvizirane strukture intervjua je što veća širina i sloboda izražavanja sudionika, kako bi sudionici mogli samostalno ponuditi vlastitu perspektivu načina korištenja mobilnih uređaja i važnost za njihov život.

Istraživanje ispituje stavove i navike korištenja *smartphone-a* kod 9 pojedinaca pripadnika generacije Y, mladih ljudi rođenih u razdoblju između 1980. i 1995. godine. S obzirom na metodu dubinskog intervjua pretpostavka je da je 9 sudionika istraživanja dovoljno kako bi se istražio fenomen korištenja mobilnih uređaja generacije Y i stekao uvid u stavove generacije. Potvrda za takvu pretpostavku ostvarena je prilikom istraživanja kada se utvrđuje kako se stavovi i navike sudionika previše ne razlikuju, te dolazi do neke vrste zasićenja podataka i ponavljanja sličnih odgovora.

Uzorak tipičnih slučajeva obuhvaća trenutne studente diplomskih studija, zaposlene ljude sa srednjom stručnom spremom, te zaposlene i nezaposlene magistre struke pripadnike generacije Y. Uzorak sadržava 5 sudionika i 4 sudionika istraživanja. Osim općenitih podataka o navikama korištenja mobilnih uređaja istraživanje ispituje ponašanja sudionika prilikom korištenja mobilnih uređaja, te njihove stavove vezane uz korištenje mobitela u vlastitom životu i današnjem društvu.

Pitanja koja služe kao smjernice pri ispitivanju fenomena prilikom polustrukturiranih dubinskih intervjua su sljedeća:

- 1. Koliko često koristiš mobitel?*
- 2. Koje funkcije najviše koristiš?*
- 3. Jesi li ikad ne koristio/la mobitel dulje vrijeme i zašto?*
- 4. Jesi li ikad izgubio/la mobitel?*
- 5. Kako si se osjećao/la kad nisi mogao/la koristiti mobitel?*
- 6. Koristiš li mobitel za vrijeme druženja s prijateljima ili obitelji, koliko često i zašto?*
- 7. Kako se tada osjećaš?*
- 8. Bi li pristao/la ne koristiti mobitel uopće na tjedan dana, zašto?*
- 9. Bi li pristao/la ne koristiti sve funkcije osim poziva, poruka i emaila na dulje od tjedan dana, zašto?*
- 10. Što misliš koliku ulogu mobitel ima u tvom životu i koja je to uloga?*
- 11. Koju i koliku ulogu mobitel ima u životima drugih ljudi?*
- 12. Misliš li da mobitel utječe na tvoju svakodnevicu, osobnost, ponašanje, uspjeh...? Koliko i zašto?*

Prema tematskim obilježjima strukturiranih pitanja postavljenih u dubinskim intervjuima postavljene su sljedeće tematske kategorije:

Opći podaci o korištenju mobilnih uređaja

Nemogućnost korištenja mobilnih uređaja i osjećaji

Korištenje mobilnih uređaja u interakciji s drugima

Stavovi o ulozi mobilnih uređaja u vlastitom životu

Stavovi o ulozi mobilnih uređaja u današnjem društvu

Dubinski intervjui kretali su se u trajanju od jednog sata do dva i pol sata, ovisno o zainteresiranosti i otvorenosti sudionika. Intervjui su provedeni individualno sa svakim sudionikom, to jest sudionicom istraživanja. Nakon svakog zabilježenog intervjua, napisan je transkript. Nakon svih prikupljenih podataka, to jest transkripata, uslijedilo je kodiranje. Nulto kodiranje ili početno kodiranje sastoji se od kategoriziranja dijelova unutar svakog individualnog intervjua, to jest transkripta, u posebne tematske kategorije koje se kasnije uvrštava u Kodiranje 1 prilikom kojeg se uzimaju podaci cjelokupnog Kodiranja 0 svih sudionika i stavljaju zajedno u već određene posebne tematske skupine. Zatim slijedi interpretacija podataka u Kodiranju 2 koja pokušava sve objedinjene podatke interpretirati po posebnim tematskim kategorijama. Sveukupna interpretacija podataka po tematskim kategorijama zaključuje se u Kodiranju 3, to jest u zaključcima rezultata analize.

7. Analiza podataka i rezultati

Na temelju tematskih obilježja odijeljenih prilikom kodiranja postavljene su glavne kategorije: *Opći podaci o korištenju mobilnih uređaja, Nemogućnost korištenja mobilnih uređaja i osjećaji, Korištenje mobilnih uređaja u interakciji s drugima, Stavovi o ulozi mobilnih uređaja u vlastitom životu, Stavovi o ulozi mobilnih uređaja u današnjem društvu*. Rezultati kodiranja podijeljeni u nekoliko glavnih kategorija ukazali su na relevantne činjenice vezane uz korištenje mobilnih uređaja generacije Y.

7.1. Opći podaci o korištenju mobilnih uređaja generacije Y

U kategoriji *Opći podaci o korištenju smartphone-a* otkriveni su očekivani rezultati. Svi pripadnici generacije Y posjeduju pametne mobilne uređaje koje koriste svaki dan, više puta dnevno i tijekom cijelog dana. Pripadnici generacije Y koriste pametne mobilne uređaje, to jest *smartphone-e*, za komunikaciju i socijalizaciju, pri čemu najviše koriste aplikacije za dopisivanje *WhatsApp* i *Messenger*, te društvene mreže *Facebook* i *Instagram*.

Što se tiče općenitih navika korištenja mobilnih uređaja, poput vremenskog obilježja količine korištenja, to jest učestalosti i funkcija koje koriste, sudionici su većinom odgovarali identično. Prema tome su rezultati vezani uz općenite navike korištenja sljedeći:

Svi sudionici (9) potvrdili su svakodnevno korištenje mobilnih uređaja, troje (3) potvrdilo je korištenje mobilnih uređaja više puta dnevno, a troje (3) potvrdilo je korištenje mobilnih uređaja tijekom cijelog dana.

Svi sudionici ili većina potvrdili su najčešće korištenje sljedećih funkcija mobilnih uređaja: Poruke i aplikacije za dopisivanje poput *WhatsApp-a* i *Messenger-a* (9); Društvene mreže *Instagram*, *Facebook*, *YouTube*, *Pinterest* (7); Pozivi (6). Manje od pola sudionika spomenulo je korištenje sljedećih aplikacija: E-mail (4); alarm (3); fotoaparati/kamera (3); *Safari*/tražilica (2); vrijeme/prognoza (2); vijesti (1); snimanje glazbe (1); bilješke (1); *Google Analytics* (1).

Cilj koji istražuje općenite podatke o korištenju mobilnih uređaja djelomično je ostvaren. Djelomično iz razloga što ni pitanja ni odgovori nisu u potpunosti obuhvatili sve elemente

korištenja mobilnih uređaja. Sudionici su odgovorima ukazali na davanje prednosti komunikaciji s ljudima, to jest virtualnom druženju, pri korištenju mobilnih uređaja, umjesto nekih drugih funkcija mobilnih uređaja. Rezultati nisu otkrili ništa novo već samo potvrdili rezultate prijašnjih istraživanja vezanih uz općenito korištenje mobilnih uređaja i povezanost sa svakodnevicom. Međutim, pomoću ove kategorije uspostavlja se temelj za sljedeće kategorije na način da ukazuje na svakodnevno korištenje fenomena kojeg rad istražuje i time potvrđuje njegovu veliku ulogu u životima pojedinaca, te na važnost funkcije komunikacije putem mobilnih uređaja koja je usko povezana s ostalim tematskim kategorijama.

7.2. Nemogućnost korištenja mobilnih uređaja i osjećaji generacije Y

Prema kategoriji *Nemogućnost korištenja mobilnih uređaja i osjećaji* rezultati otkrivaju prvenstveno osjećaje i doživljaje koje su sudionici naveli. U situacijama u kojima nisu u mogućnosti koristiti pametne mobilne uređaje pripadnici generacije Y doživljavaju i pozitivne i negativne osjećaje od kojih su najzastupljeniji osjećaj neizvjesnosti, nervoze i propuštanja, te osjećaj olakšanja i slobode. Ovisno o svjesnoj, to jest dobrovoljnoj odluci i namjeri o ne korištenju pametnih mobitela javljaju se različiti osjećaji. Prema tome, kako će korisnici doživjeti nemogućnost korištenja mobilnih uređaja uvelike ovisi o situaciji zbog koje je do toga došlo. Naime, pripadnici generacije Y koji svjesno odluče ugasiti mobilni uređaj na neko određeno vrijeme lakše podnose nemogućnost konstantne virtualne povezanosti s drugima putem uređaja i nemogućnost brzog informiranja. Međutim, prisutnost negativnih emocija propuštanja i nervoze ipak se javlja u manjoj mjeri. Za razliku od njih, mlađi pripadnici generacije nisu poput starijih i srednjih pripadnika sami došli na takvu ideju, te im nemogućnost korištenja mobitela predstavlja velik izazov i puno intenzivnije osjećaje nervoze i propuštanja, te čak neku vrstu apstinencijske krize. S druge strane, svi pripadnici generacije Y, neovisno o tome jesu li se dobrovoljno ili slučajno našli u situaciji u kojoj ne mogu koristiti pametne uređaje, te jesu li pripadnici starije ili mlađe skupine generacije, doživljavaju osjećaj olakšanja. Osjećaj olakšanja kod većine pripadnika generacije javlja se nakon negativnih osjećaja, te kod srednjih i mladih pripadnika izaziva i osjećaj iznenađenja. Također, pripadnici starije i srednje skupine generacije Y navode osjećaj olakšanja i slobode neposredno nakon gubitka mobitela ili namjernog isključivanja, te se kod njih slabiji negativni osjećaji javljaju pretežito kasnije tijekom ne

korištenja i u kraćim naletima. Upravo su se namjere i emocionalna zrelost pokazali kao glavni uvjeti postojanja i intenziteta određenih emocija u određenim trenucima. Međutim, bez obzira na razinu zrelosti i intenzitet odluke pojedinca, svi pripadnici osjećaju u većoj ili manjoj mjeri negativne osjećaje koji se mogu objasniti vrstom ovisnosti o mobilnim uređajima, bez obzira radi li se o starijim ili mlađim pripadnicima generacije Y.

Rezultati, između ostalog, ukazuju na postojanje psihološkog paradoksa koji se javlja kod pripadnika generacije Y. Unatoč potrebi za konstantom dostupnošću i povezanošću putem pametnih mobilnih uređaja, osjećaj olakšanja u trenucima ne korištenja mobilnih uređaja ukazuje na veliku psihološku potrebu pojedinaca za odmakom od takve tehnologije. Stariji pripadnici generacije potrebu za odmakom osjete prije, te je upravo potreba za odmakom od tehnologije ono što ih navodi na ne korištenje pametnih mobitela na neko vrijeme.

Dakle, što se tiče količine i razloga nemogućnosti korištenja mobitela, neki od sudionika navode kako su iskusili ne korištenje mobitela nekoliko dana zbog vlastite dobrovoljne odluke. Fenomen u kojem sudionici samostalno odlučuju ne koristiti mobilni uređaj ukazuje na visoku razinu samoregulacije kod sudionika. Razlog koji navode je odmor od mobitela. Drugi sudionici navode ne korištenje mobitela jer su ga izgubili ili se pokidao. U analizi koja slijedi izdvajaju se detaljniji razlozi ne korištenja mobilnih uređaja, te osjećaji i doživljaji koje su sudionici iskusili i naveli prilikom intervjua.

Sudionici koji su dobrovoljno odlučili ne koristiti mobilni uređaj nekoliko dana navode sljedeće razloge i osjećaje za ne korištenje: *"nedostatak razmjene energije preko mobitela, opterećenje, težina balansiranja, težina filtriranja, kontakt s puno ljudi iscrpljujuć, zasićenje od bilo kakve komunikacije, poludjela od mobitela i konstantne dostupnosti, isključivanje sebe iz intruzivnog svijeta informacija, kako bi se um odmorio od viška (uglavnom) nepotrebnih informacija i trošenja vremena"*.

Također, sudionici navode osjećaje i doživljaje koje su iskusili za vrijeme dobrovoljnog ne korištenja mobitela: *"izvrsno, neopterećeno, u određenoj mjeri osjećaj neizvjesnosti, rizik od propuštanja nečega, više slobode, fokusiranost na sada i ovdje, bezbrižnost, neopterećenost, koncentracija na svoje misli i okolinu, prisutnost u trenutku, punjenje energijom, prvo je teško, no kasnije uživam, osjećaj lakoće, bez pritiska, super, nervoza što nisam mogao odmah odgovarati na poruke i slati ih"*.

Sudionici koji su se igrom slučaja našli u situaciji u kojoj nisu mogli koristiti mobitel neko vrijeme (iz razloga poput gubljenja mobitela ili kvara na mobitelu) navode sljedeće osjećaje i doživljaje vezane uz iskustvo ne korištenja: *"olakšavajuće, nesvjesna vezanost za mobitel, navika slična pušenju, teret biti nesvjesno vezan za mobitel, slobodno, rasterećena od javljanja ljudima, kao da su mi amputirali ruku, kasnije super, olakšavajuće biti nedostupan, mobitel kao neodvojivi dio sebe, naporno, zamorno, konačno odlučiš imati vremena za sebe i ljude oko sebe, malo čudno, pomalo dezorijentirano, išlo na živce jer se nisam mogla s nekim čuti (kao prije), normalno"*.

Svi sudionici istraživanja pristali bi ne koristiti mobilni uređaj na dulje od tjedan dana, većinom zbog potrebe za odmorom od tehnologije ili zbog znatiželje. Međutim, zbog uske povezanosti obavljanja poslovnih aktivnosti s mobilnim uređajima većina sudionika smatra da bi se pronašla u nepovoljnoj situaciji zbog smanjene dostupnosti i nedostatka pravovremene informiranosti. Neki sudionici zamijenili bi funkcije mobilnih uređaja poput čitanja *online* vijesti čitanjem tiskanih novina, dok bi neki pristali ne koristiti uređaj ukoliko bi bili u blizini ljudi koji su im bitni. Kao najveća zapreka odvajanju od mobilnih uređaja i tehnologije općenito nameće se upravo povezanost tehnologije s obavljanjem posla, konkretno s *e-mail* komunikacijom i aplikacijama povezanim s poslom poput aplikacije za obradu fotografije. Što se tiče ostalih funkcija mobilnih uređaja, sudionici su naveli kako za njih predstavljaju zabavu bez koje bi mogli na dulje od tjedan dana.

Većina sudionika koji se ne dobrovoljno našao u situaciji u kojoj nisu bili u mogućnosti koristiti mobitel kao prve osjećaje i doživljaje navode izrazito negativne emocije. Manji dio sudionika navodi osjećaj olakšanja neposredno nakon gubitka mogućnosti korištenja mobitela. Neki sudionici čak priznaju kako su mobitel razbili sami, uslijed osjećaja ljutnje i frustracije, te kako su se nakon toga osjećali olakšavajuće. Naravno, osjećaj olakšanja vjerojatno dolazi od samog iskaljivanja negativnih emocija na nekom predmetu, a ne od nemogućnosti korištenja mobitela. Međutim, većina sudionika koja je izgubili mogućnost korištenja mobitela zbog gubitka ili kvara uvidjela je vlastitu povezanost s mobitelom, te su osim pozitivnih funkcija koje im mobitel pruža i koje su im tada nedostajale, osjetili i negativne emocije kada su doživjeli odvojenost od mobitela. Upravo zbog trenutne nemogućnosti korištenja mobilnog uređaja sudionici su sami postali svjesni vlastite ovisnosti o uređaju i njegovim funkcijama.

Što se tiče ostvarivanja cilja prema kojem se dokazuje postojanje ovisnosti o korištenju mobilnog uređaja prikupljeni podaci o negativnim emocionalnim iskustvima prilikom nemogućnosti korištenja mobitela na neki način dokazuju postojanje trenutačne ovisnosti kod većine sudionika. Osjećaji poput *"kao da su mi amputirali ruku"*, *"nervoza što nisam mogao odmah odgovarati na poruke i slati ih"* i *"u određenoj mjeri osjećaj neizvjesnosti, rizik od propuštanja nečega"* ukazuju na postojanje negativnih emocija kod pojedinaca. Međutim, pozitivne emocije koje su uslijedile neposredno nakon negativnih kod većine sudionika, poput osjećaja olakšanja i iskustva uviđanja pozitivnih strana trenutne nedostupnosti i neke vrste mira ukazuju na ne postojanje većih problema vezanih uz funkcioniranje pojedinaca i težih negativnih pojava poput depresije i dugotrajnog osjećaja anksioznosti zbog nemogućnosti korištenja mobilnog uređaja. Što se tiče fenomena samoregulacije, jasno je da je samoregulacija uočljivija i uspješnija kod starijih pripadnika generacije Y, to jest kod takozvanih originalnih milenijalaca rođenih prije 1990., koji su većinom svjesni karakteristika vlastitog korištenja mobilnog uređaja i utjecaja na njihov život. Upravo je kod tih pojedinaca uočeno svjesno odvajanje od mobilnog uređaja u situacijama kada osjećaju potrebu za mirom i opuštanjem. Naravno, postoje iznimke, te u tim slučajevima sama dob nije dovoljan uvjet za posjedovanje moći samoregulacije. Nasuprot najstarijim milenijalcima, najmlađi pripadnici generacije Y, to jest digitalni urođenici rođeni 1995. godine i kasnije, potrebu za opuštanjem češće ostvaruju u virtualnom svijetu mobilnog uređaja i nemaju toliko izraženu naviku svjesno kontrolirati korištenje mobilnog uređaja. Upravo oni spadaju u skupinu pripadnika generacije Y koja je najosjetljivija na probleme ovisnosti, ne samo zbog nezrelosti, već zbog ne osvješćivanja količine i načina korištenja mobilnog uređaja. Moguće da je razlog za to upravo činjenica da su u takvom okruženju odrasli, te ne vide probleme poput starijih pripadnika generacije, jer im je biti dio virtualnog svijeta nešto prirodno. Treća skupina, digitalni hrčci, rođena u razdoblju između 1990. i 1995., pokazuje pomalo od obaju svjetova, te se u odgovorima tih pripadnika generacije Y vidi najveća podjeljenost. Digitalni hrčci većinom su svjesni problema vezanih uz korištenje mobilnih uređaja, ali najviše kod drugih ljudi, dok kod sebe tek kada igrom slučaja budu u nemogućnosti koristiti mobitel. Naravno, postoje iznimke, poput sudionice koja redovito gubi mobitele i ne osjeća negativne emocije s ne korištenjem, već baš suprotno, s pretjeranim korištenjem drugih ljudi s kojima je u interakciji, ili poput sudionika koji svaku nedjelju svjesno gasi mobitel kako bi se odmorio od njega. Pojedinci s nižim i višim stupnjem obrazovanja nude slične odgovore kad je u pitanju

samokontrola korištenja mobilnog uređaja, što ukazuje na činjenicu da potencijalna ovisnost o mobilnim uređajima nije uvjetovana razinom obrazovanja. Veću razliku ipak čine starost i zrelost kao glavni čimbenici utjecaja na samoregulaciju ponašanja.

7.3. Korištenje mobilnih uređaja generacije Y u društvenim interakcijama

Korištenje pametnih mobilnih uređaja za mlađe pripadnike generacije Y u nekim situacijama predstavlja bijeg od interakcije i komunikacije u stvarnom životu. Mobilni uređaj mlađi pripadnici generacije koriste kao masku pomoću koje pokušavaju prikriti nelagodu u određenim situacijama. Stariji pripadnici generacije Y ne pribjegavaju ovakvim metodama, već naprotiv, takve metode smatraju izrazitim oblikom nepoštovanja.

Također, pripadnici generacije Y često se nalaze u društvu u kojem pojedinci umjesto potpune prisutnosti i komunikacije jedni s drugima prednost daju gledanju u pametne mobilne uređaje i komunikaciju putem njih. Fenomen se može često vidjeti u situacijama u kojima se ljudi okupljaju s namjerom druženja, ali to druženje provode kroz interakciju s mobilnim uređajima, ponekad potpuno zanemarujući druge sudionike interakcije u stvarnom životu. Navedeni fenomen kod starijih i onih koji pripadaju srednjoj skupini pripadnika generacije Y izaziva osjećaj nezadovoljstva. Međutim, kod mlađih pripadnika fenomen se predstavlja kao nešto potpuno normalno i nimalo sumnjivo u današnjem načinu druženja. Iz navedenog se vidi najveći rascjep u načinu razmišljanja i ponašanju unutar jedne generacije, te ukazuje na povezanost načina razmišljanja s načinom odrastanja i odgoja između tri navedene skupine pripadnika generacije Y. Može se zaključiti kako količina tehnološkog utjecaja na svakodnevni život određene skupine direktno utječe na njihovo promišljanje o utjecaju koji tehnologija ima u njihovom životu. Što je tehnološki utjecaj na svakodnevni život pripadnika generacije veći, to je manja sposobnost promišljanja, kao i svijest o samom utjecaju tehnologije na njih. Grublje rečeno, ogromna povezanost pametnih uređaja i njegovih funkcija sa svakodnevnim životom otupljuje sposobnost samospoznaje i rasuđivanja kod mlađih pripadnike generacije Y vezano uz korištenje pametnih mobilnih uređaja. Naravno, uvijek postoje iznimke, te činjenica o nedostatku samospoznaje ne znači automatski i njenu nemogućnost.

Većina sudionika ipak navodi kako većinom radije bira ne koristiti mobilne uređaje prilikom druženja s drugim ljudima ili kako nema potrebu za korištenjem mobilnog uređaja u takvim prilikama. Međutim, kao razloge zbog kojih ponekad koriste mobitel za vrijeme interakcije s drugima navode važnost odgovora na određenu poruku ili poziv, kako bi nešto pokazali sudioniku ili korištenje funkcija uređaja koje služe kao neka vrsta zajedničke aktivnosti, poput fotografiranja, snimanja ili puštanja glazbe. Također, neki od sudionika navode kako pogledaju u ekran iz navike, kako bi provjerili jesu li dobili poruku ili notifikaciju.

Sudionici koji su doživjeli da ih ljudi ignoriraju pomoću mobilnog uređaja navode kako su se osjećali glupo, te navode osjećaj nepoštovanja i nepristojnosti. Neki sudionici iskazuju nezadovoljstvo druženjima kojima svjedoče svakodnevno, u kojima sudionici interakcije umjesto prave interakcije zapravo pažnju daju uređaju, a ne drugim ljudima. Sudionici koji nude navedene odgovore pripadnici su skupina originalnih milenijalaca i digitalnih hrčaka, muškog i ženskog spol, više razine obrazovanja. Pripadnica originalnih milenijalaca više razine obrazovanja priznaje prekidanje interakcije kako bi se javila ili odgovorila sebi bliskim ljudima, ne vidi u tome ništa loše i smatra da ju sugovornik u stvarnom svijetu razumije. S druge strane, sudionik iste skupine generacije i jednakog stupnja obrazovanja navodi kako mu takvo ponašanje izrazito smeta, te u tim slučajevima sugovornika smatra neiskrenim i odlučuje prekinuti interakciju.

Nadalje, neki sudionici priznaju kako se radije usredotočuju na korištenje mobilnog uređaja u situacijama u kojima im je nelagodno ili dosadno za vrijeme interakcije s drugima, nego na samu interakciju. Odgovor se konkretno odnosi na sudionike muškog spola, niže razine obrazovanja, te pripadnike skupine digitalnih hrčaka i digitalnih urođenika. U određenim situacijama korištenje mobilnog uređaja je svojevrstan bijeg od interakcije i komunikacije s drugima, pogotovo kod mlađih pripadnika generacije Y s nižom razinom obrazovanja. Mobitel tada služi kao maska jednako kao svaka druga maska koju ljudi koriste kada biraju ne sudjelovati u interakciji.

7.4. Stavovi generacije Y o ulozi mobilnih uređaja u vlastitoj socijalnoj svakodnevnici

Pozitivne funkcije pametnih mobilnih uređaja za pripadnike generacije Y su brzina informiranja, povezanost s drugim ljudima i opuštanje. Negativni utjecaji koji se pojavljuju su dekoncentracija, propuštanje stvarnosti i ovisnost o mobitelima i njihovim funkcijama. Pripadnici starije i srednje skupine generacije ukazuju na potrebu za medijskom pismenošću i osvještavanjem mogućih manipulacija putem mobilnih uređaja i aplikacija. S druge strane, mlađi pripadnici o takvim temama ne razmišljaju, te ne priznaju kako pametni mobiteli i aplikacije mogu mijenjati njihovo ponašanje ili osobnost. Teme o kojima mlađi pripadnici generacije Y promišljaju, vezane uz utjecaj mobitela na današnje društvo, najviše se odnose na samoreprezentaciju i ljudske vrijednosti u površinskom obliku. Za razliku od starijih pripadnika generacije koji veću pozornost daju načinima korištenja mobilnih uređaja, mlađi pripadnici generacije najviše pozornosti u negativnom smislu daju sadržaju na društvenim mrežama, to jest objavama drugih na internetu, naročito fotografijama.

Prioriteti pripadnika generacije Y vezani uz korištenje pametnih mobilnih uređaja su informiranje, komunikacija i samoreprezentacija na društvenim mrežama, razni praktični alati, te zabava. Kao rješenja problema vezanih uz negativne posljedice korištenja pametnih mobitela smatraju svjesnije korištenje i kontrolu sadržaja, postavljanje granica u svrhu očuvanja vlastitog integriteta, ravnotežu između stvarnog i virtualnog života, te empatiju. Navedena rješenja navode isključivo pripadnici starije i srednje skupine generacije Y, dok mlađi pripadnici generacije ne dolaze do potrebe za samostalnim pronalaskom rješenja, pogotovo oni koji probleme vezane uz korištenje pametnih mobitela niti ne vide.

Većina sudionika istraživanja navodi kako mobitel ima veliku ulogu u njihovom životu kao *"alat, za komunikaciju, kao saveznik, kao ekstenzija, kao izvor zabavnog sadržaja, povezanost s bliskim ljudima kada su daleko, izvor zabave u trenucima dosade, izvor inspiracije, micro laptop, fotić, bilježnica, zamjena za kavu, to jest druženje, mali produžetak uma, za pohranjivanje informacija, podsjetnika, uspomena i kontakata, komuniciranje s većim brojem ljudi nego u stvarnom životu"*. Navedene uloge mobitela sudionici navode kao pozitivne strane

uređaja, dok kao negativne strane uređaja neki od sudionika navode *"mogućnost manipulacije putem raznih kanala, činjenicu da netko nešto od njih želi putem aplikacija na uređaju, ulaganje vlastitog vremena na način koji je nametnut, služenje interesima nekog pojedinca ili grupe, tehnologija kao potencijalni neprijatelj, lijenost, isključivanje iz vlastitog razmišljanja, bačeno vrijeme, zaboravljanje da je mobitel samo uređaj i razvijanje emocionalne veze s programima"*.

Pozitivni stavovi vezani uz utjecaj korištenja mobitela na vlastite živote koje navode sudionici istraživanja mogu se svrstati u mogućnost pravovremenog informiranja, učinkovitog planiranja, veliku povezanost sa širokim krugom ljudi, praktičnost korištenja, opuštanje, pronalaženje inspiracije za vlastiti rad i interese, "ubijanje" dosade, razbuđivanje, uzimanje pauze od posla, značajnu komunikaciju, te objedinjenje više funkcija u jedan uređaj za upravljanje.

Negativni stavovi vezani uz utjecaj korištenja mobitela na vlastite živote koje navode sudionici istraživanja mogu se svrstati u negativan utjecaj na koncentraciju općenito, negativan utjecaj na efikasnost u poslu, sve manju prisutnost u sadašnjem trenutku, propuštanje bitnih stvari i trenutaka oko sebe, oskudniju komunikaciju, činjenicu da nas je više i da je sve više vrsta komunikacije, a sve smo dalje. Također, spominju utjecaj na živčanost, nejasnoću, agresivnost, frustraciju, te kako je mobitel prerastao svoju svrhu i koristi se kao sredstvo zabave i medija, "ginjenje" ljudi radi selfija, neinformiranost korisnika koja ovisi o samom utjecaju na korisnika, iskorištavanje od strane kompanija s ciljem povećanja zarade, te potencijalnu ovisnost o mobitelima.

Kao neutralne stavove vezane uz utjecaj mobitela na vlastite živote neki od sudionika istraživanja spominju nepostojanje emocija koje se javljaju samim korištenjem mobitela, već izričito emocije vezane uz sadržaj koji konzumiraju, ne obaziranje na moguće emocije koje se javljaju zbog toga što je korištenje prešlo u naviku, važnost medijske pismenosti, razumijevanja i kritičkog stava, utjecaj drugih brojnih "produžetaka umova" na svakodnevicu, osobnost, ponašanje, uspjeh i slično, simbiozu interneta i mobitela koja nas je odvela u duboko carstvo informacija i razasutih značenja, prihvaćanje razvoja tehnologije, činjenicu da mobitel ne mijenja osobnost ni ponašanje, te napominjanje kako se treba posvetiti samoosvješćivanju i ponekad isključiti mobitel.

7.5. Stavovi generacije Y o ulozi mobilnih uređaja u današnjem društvu

Pripadnici generacije Y imaju izrazito negativan stav o korištenju pametnih mobilnih uređaja u današnjem društvu. Bez obzira na pozitivne funkcije koje svakodnevno koriste, najveću pozornost prilikom promišljanja o pametnim mobitelima daju negativnim utjecajima koje ima na društvenu svijest i svijest pojedinaca. Takav način promišljanja ukazuje na veliku kritičnost generacije prema pametnim mobilnim uređajima, to jest utjecaju mobitela na današnje društvo. Međutim, paradoksalnost takve kritičnosti nalazi se u činjenici da je upravo generacija Y odrasla uz napredak tehnologije pametnih mobitela, te o toj tehnologiji uvelike ovisi njen svakodnevni život. Bez obzira na sve pozitivne strane korištenja mobitela koje navode u kategoriji *Stavovi o ulozi mobitela u vlastitom životu*, u kategoriji koja se tiče uloge mobitela u životima drugih ljudi i današnjeg društva skoro svi sudionici napominju isključivo negativne strane. Takav način razmišljanja moguće je objasniti tvrdnjom da ljudi radije i lakše vide i kritiziraju druge nego sebe.

Svi sudionici osim jednog ulogu korištenja mobilnog uređaja u životima drugih ljudi gledaju kroz negativnu perspektivu spominjući razne utjecaje na ponašanje ljudi prilikom korištenja mobilnog uređaja, konkretno: *"korisnici postaju nesvjesni okoline, ne znaju dozirati korištenje mobitela, to može biti izuzetno opasno, distrakcije u prometu, pojedinci prihvaćaju ulogu kontroliranog umjesto kontrolora, bez jasno postavljene namjere, sadržaj nam nameću drugi i lako bivamo izmanipulirani, zauzima previše mjesta u našim životima, gubimo pravi kontakt s bližnjima, oslanjamo se previše na aplikacije, zaboravljamo kako razmišljati svojom glavom, bacamo trenutke na listanje aplikacija i praćenje tuđih života, a trebali bi živjeti svoj, Ljudi umjesto da zaista provode vrijeme skupa provode ga jedno kraj drugog odsutni i svatko u svom svijetu, lakše se preko poruka čuti s prijateljima nego se družiti s njima, Sve je danas na mobitelu, brdo aplikacija koje nam lako kontroliraju život, Dvosjekli mač, vrsta ovisnosti, bijeg od stvarnosti, slika stvarnosti skroz iskrivljena, sve je savršeno i lijepo, a stvarni je život često puno drugačiji od toga, zabrinjava, lako gubimo osjećaj za prave vrijednosti, danas je lakše pogledati kako se nešto radi nego doći sam do rješenja, ne preispitujemo ponuđeno rješenje niti pomišljamo da bi sami možda smislili nešto bolje, izlika da živimo u užurbanom svijetu, štedimo vrijeme, lijenost, želimo uspjeti, a ne trudimo se više dovoljno, kopiramo druge nego što se*

trudimo razviti svoje ideje, Ne razvijamo se, tehnologija napreduje, mi nazadujemo, posebno u socijalnim vještinama, iscrpno i totalno zamarajuće kada shvatiš koliko vremena smo neiskreni, osobi daje nekakvu iluziju kontrole i samopouzdanja, Društvene mreže zatvaraju u određene okvire i trendove, to otežava iskrenost na neki način, držiš taj mobitel ili kompjuter u rukama, ali ne osjećaš njegovu ljudskost, glas ne vibrira na istom mjestu, nije ovdje, svi su u stalnoj potrazi za sobom i teško da tako mogu naći nekog drugog, narcisoidnost koju mlađe generacije osjećaju, okružene konstantnim zadovoljavanjem nekih fizičkih potreba i sebičnošću, Distancirani smo više jer smo doslovno fizički udaljeni više jedan od drugoga, možda nas je više, ali imamo više zidova, svakodnevno vezan, to smatram ovisnošću jer podsvjesno otvaramo te aplikacije u slučaju da nam je dosadno ili sami od sebe, ljudi imaju potrebu isticati kako im je, društveni status gdje pokazuješ svima kako ti je dobro, Ako smo svima dostupni 0-24h, kako nalazimo svoje vrijeme za sebe, za svoje privatne obaveze i život?, svakodnevno bespotrebno barem sat vremena potrošimo besciljno skrolajući po društvenim mrežama;postajemo sve ovisniji, ljudi nikad nigdje ne idu bez moba, selfiji, "ljepši život" na društvenim mrežama, drugima je mobitel cijeli svijet, sve se vrti po Facebook-u, Instagramu, selfijima, duck face-ovima, pršenje guzica i sisa, mobiteli preuzimaju svijet i zaglupljuju ljude."

Sudionici istraživanja negativne stavove o korištenju mobilnih uređaja u životima drugih ljudi, to jest u današnjem društvu, opisali su navodeći nesvjesnost korisnika o okolini u kojoj se nalaze, znatnu količinu korištenja *smartphone-a* i vezanost uz uređaj koja prelazi u ovisničko ponašanje, oslanjanje na funkcije mobilnih uređaja i time zaboravljanje kako razmišljati, prihvaćanje uloge kontroliranog umjesto vlastite kontrole nad svojim životom, nametanje sadržaja od strane drugih i mogućnost manipuliranja, distanciranost među ljudima, gubljenje kontakta s bližnjima i pravih vrijednosti, besciljno trošenje vremena na listanje aplikacija, praćenje tuđih života umjesto življenja svog, iskrivljenu sliku stvarnosti, ljepši život na društvenim mrežama nego što je u stvarnosti, kopiranje tuđih životnih stilova, načina, ideja i rješenja umjesto kreiranja vlastitih, nazadovanje u društvenim vještinama dok tehnologija napreduje, neiskrenost na društvenim mrežama i u komunikaciji, stvaranje iluzije kontrole i samopouzdanja, zatvaranje u određene okvire i trendove, nedostatak ljudskosti u virtualnoj komunikaciji, narcisoidnost i sebičnost među mladima, potreba za konstantnim zadovoljavanjem fizičkih potreba, stalno isticanje vlastitih uspjeha i sreće, dostupnost 0-24 čime ne nalazimo vrijeme samo za sebe, površnost prikazanu kroz samoreprezentaciju na društvenim mrežama.

Kao pozitivne uloge korištenja mobitela u životima drugih i današnjem društvu sudionici spominju: *"Društvene mreže koliko ti daju mogućnosti da prikažeš svoj osobni profil, iako omogućuje puno načina kako istaknuti svoju autentičnost, poboljšavanje samih sebe, Današnjoj generaciji je to prioritet, WhatsApp kao bitnu aplikaciju pošto omogućava besplatne poruku ukoliko imamo mreže, slanje fotografija i videa, Instagram zabavan, dostupan bilo kada i bilo gdje, Instagram story - zna se tko što radi u tom trenu, gdje i kako mu je, značajnu socijalnu ulogu, Informiranje o političkim i društvenim zbivanjima, kontakt s masovnom publikom, interpersonalna komunikacija s ljudima za koje nikada ne bi ni znali da postoje da nema mobitela, kontakt s bliskim osobama, praktična uporaba mobitela, alarme, kalendare, pisanje bilješki, slušanje glazbe, fotografiranje, u profesionalne svrhe, novinarske, mobiteli su najpraktičniji za pristup internetu".*

Većina sudionika korištenje mobitela u životima drugih ljudi promatra kroz negativnu prizmu, napominjući razne uloge mobitela u društvu s negativnim konotacijama. Primjećuju se izrazito konkretne kritike na ulogu mobitela u životima drugih ljudi i današnjem društvu, te se kao i do sada korištenje mobitela kao samog uređaja usko veže uz korištenje interneta putem *smartphone-a*. Potrebno je naglasiti kako se tijekom intervjua na niti jedan način nije sugerirala negativna strana utjecaja mobilnih uređaja na društvo, te su svi sudionici u potpunosti samostalno pitanje uloge mobilnih uređaja u društvu povezali s negativnim konotacijama i stavovima. Od svih sudionika samo je jedan na postavljeno pitanje o ulozi mobilnih uređaja u današnjem društvu odgovorio spominjući isključivo pozitivne strane te uloge. Nameće se pitanje: Zašto ljudi koji svakodnevno koriste mobilni uređaj i njegove funkcije imaju toliko negativno izražene stavove o njegovoj ulozi u današnjem društvu?

Kao pozitivne stavove o ulogama korištenja mobilnih uređaja u životima drugih, to jest u današnjem društvu, sudionici opisuju mogućnost prikazivanja osobnog profila, mogućnost isticanja svoje autentičnosti, poboljšavanje samih sebe koje je prioritet današnjoj generaciji, mogućnost besplatnog dopisivanja putem aplikacija za komunikaciju, slanje fotografija i videa, zabavnost *Instagrama*, dostupnost bilo kada i bilo gdje, informiranje o političkim i društvenim zbivanjima, kontakt s masovnom publikom, interpersonalnu komunikaciju s ljudima s kojima bi to teško postigli u stvarnom životu zbog velike udaljenosti i slično, te razne praktične alate koji ljudima olakšavaju živote i u profesionalne svrhe.

Neki od sudionika nude vlastita rješenja problema koje spominju vezana uz utjecaj korištenja mobilnih uređaja na druge ljude: *"Kada koristim mobitel svjesno, tada ja kontroliram sadržaj, važno je znati postaviti osobne granice kako bih sačuvao vlastiti integritet, poanta je u balansu, kada čovjek prihvati da je sam i da će umrijeti gdje god bio ustvari sad, treba postati dovoljan sam sebi, bitno je privući prave ljude, neki koji fizički imaju puno prijatelja osjećaju se usamljeno, ključ je u empatiji, razlika je u doživljaju, u njegovom intenzitetu, stvar bioloških i često nesvjesnih procesa koji se u nama događaju kada smo bliski s nekim ili samo u prisustvu nekoga, tu se trebamo zapitati kako komuniciramo ustvari i što mi tu želimo s čime zamijeniti tom tehnologijom".*

Sudionici istraživanja ponudili su rješenja problema vezana uz negativan utjecaj korištenja mobilnih uređaja u životima drugih ljudi, to jest u današnjem društvu, poput svjesnog korištenja mobitela čime sami kontroliramo sadržaj, važnosti postavljanja osobnih granica kako bismo sačuvali vlastiti integritet, ravnoteže između stvarnog i virtualnog života, čovjekovog prihvaćanja da je sam i vlastite smrtnosti, bitnosti privlačenja pravih ljudi u životu, jer neki usprkos okruženosti velikim brojem prijatelja osjećaju usamljenost, empatije, razlikovanja u doživljaju, razlike u intenzitetu i biološkim procesima koji se događaju u nama kada smo bliski s nekim u stvarnom životu od virtualne bliskosti, te postavljanja pitanja kako komuniciramo i što želimo s čime zamijeniti kroz tehnologiju.

8. Rasprava

Istraživanjem je potvrđeno svakodnevno korištenje mobilnih uređaja generacije Y, što je u skladu s postojećim rezultatima kvantitativnih istraživanja raznih autora navedenih u teorijskom dijelu rada, kao i svakodnevnim iskustvima svih nas. Također, istraživanjem je potvrđena količina svakodnevnog korištenja mobilnih uređaja, to jest korištenje mobilnih uređaja više puta dnevno ili tijekom cijelog dana, što navode i ostala kvantitativna istraživanja spomenuta u radu. Prema rezultatima kvantitativnog istraživanja putem ankete Renate Relja i Tine Božić o socio-ekonomskim aspektima korištenja mobitela među mladima glavni razlog za korištenje mobilnih uređaja kod mladih su praktični razlozi i organizacija društvenog života, to jest komunikacija, što je potvrđeno rezultatima ovog istraživanja.

Rezultati istraživanja u skladu su s rezultatima američkog istraživanja Trends in Consumer Mobility Report provedenog 2015. godine u istraživačkom centru Braun, prema kojima 52% pripadnika generacije Y između 18 i 34 godina ne bi moglo izdržati više od 24 sata bez mobilnih uređaja, a 90% sudionika priznaje da provjerava mobilni uređaj u vrijeme društvenih interakcija poput sastanaka i razgovora. Sudionici dubinskih intervjuja potvrdili su korištenje i provjeravanje mobitela za vrijeme druženja s drugima. Također, prema rezultatima potvrđeno je kako većina pripadnika generacije Y ne može izdržati bez mobitela više od 24 sata, pa i kraće, iako tvrde da bi to mogli. Čimbenici koji ukazuju na to da ne bi mogli izdržati su psihičke posljedice, naročito negativni osjećaji straha od propuštanja i nedostupnosti. Međutim, zbog osjećaja olakšanja prilikom ne korištenja mobitela koji navode skoro svi pripadnici generacije, uočljiva je potreba i želja za odmakom od konstantne dostupnosti i povezanosti. Iz navedenog može se vidjeti potreba za odmorom od tehnologije, no i velika nemogućnost ostvarenja te potrebe zbog načina na koji funkcionira današnje društvo. Također, udaljenost od bliskih ljudi predstavlja bitnu stavku zbog koje sudionici ne bi realizirali vlastitu potrebu odvajanja od uređaja. Zaključuje se da time stavljaju veći prioritet na komunikaciju s ljudima barem virtualnim putem, bilo osobne ili poslovne naravi, nego na vlastitu potrebu za odmorom od tehnologije i konstantne dostupnosti. Ovakvi rezultati nisu začuđujući ako uzmemo u obzir da su ljudi prvenstveno društvena bića, ovisna o međuljudskim odnosima. Međutim, potreba za

odmorom od mobilne tehnologije nameće pitanje brige o vlastitom psihičkom zdravlju i produbljuje razumijevanje fenomena mobilnih uređaja.

Manjak koncentracije koji spominju autori istraživanja za Ipsos MORI potvrđen je rezultatima analize dubinskih intervjua. Sudionici istraživanja sami su ukazali na vlastiti nedostatak koncentracije zbog utjecaja mobilnih uređaja, naročito prilikom poslovnih aktivnosti i privatnih interakcija. Smanjeno trajanje pozornosti zbog korištenja digitalnih medija, konkretno mobilnih uređaja, nije izravna posljedica korištenja spomenutih uređaja. Ovim se istraživanjem dokazalo da je početno stanje svijesti korisnika tehnologije preduvjet za postojanje ili nepostojanje problema poput smanjene koncentracije. Naime, bez obzira na to koliko je korisnik okružen medijima, ipak u sebi mora posjedovati integritet kojim će se obraniti od negativnih posljedica korištenja medija, te time i mobilnih uređaja. U slučaju izražene samokontrole ne bi trebao postojati problem poput nedostatka koncentracije. Dakle, problem s kojim se društvo susreće nije problem medija, već pojedinca. Nije ispravno zahtijevati od društva da regulira sposobnosti pojedinaca i temeljiti vlastite nedostatke na problemima današnjeg društva. Sami odlučujemo na koji ćemo način koristiti medije. Upravo je kvalitetan obrazovni sustav uz individualni odgoj mladih o medijskoj pismenosti ključan za uspješnost samokontrole i prema tome, uspješnost kvalitete društvenog života koji je danas neodjeljiv od digitalne tehnologije.

Prema istraživanju Van Deursena i Van Dijka iz 2012. (Bolle, 2014) ljudi s nižim stupnjem obrazovanja imaju veću tendenciju provoditi više vremena *online* u usporedbi s ljudima s višim stupnjem obrazovanja. Prema rezultatima analize nije potvrđeno da ljudi nižeg stupnja više vremena provode *online* ili koristeći mobitel od ljudi s višim stupnjem obrazovanja. Dapače, rezultati su otkrili da svi pripadnici generacije Y podjednako i u velikoj mjeri provode vrijeme *online*, bez obzira na stupanj obrazovanja. Ono što se pokazalo kao potencijalna razlika u korištenju mobilnih uređaja i interneta kod pripadnika nižeg i višeg stupnja obrazovanja je način korištenja, što potvrđuje druge rezultate istraživanja Van Deursena i Van Dijka iz 2012. prema kojima se razlike između ljudi s nižim i višim stupnjem obrazovanja očituju u vrstama aktivnosti na internetu. Ljudi s višim stupnjem obrazovanja češće traže informacije vezane uz karijeru, dok ljudi s nižim stupnjem obrazovanja više koriste internet u svrhu zabave i socijalizacije. Jednako je potvrdila i analiza dubinskih intervjua, prema kojoj pripadnici višeg stupnja obrazovanja pod funkcije i aktivnosti koje koriste na mobilnim uređajima uz aplikacije za komunikaciju navode i

aplikacije za posao i inspiraciju za rad. Za razliku od njih, pripadnici nižeg stupnja obrazovanja, konkretno srednje stručne spreme, uz komunikaciju najviše navode aplikacije za vijesti i zabavu.

Problemi poput nemogućnosti samoregulacije pri korištenju mobilnih uređaja i korištenje uređaja za bijeg od stvarnosti ukazuju na moguće postojanje ovisnosti. Prema Bolle (2014) i rezultatima kvantitativnog istraživanja, ovisnici o mobilnim uređajima, između ostalog, mogu biti mlade osobe, većinom mlađe od 35 godina, s višom razinom društvenog stresa od prosjeka, sa smanjenom moći samoregulacije, koji češće od prosjeka koriste mobilne uređaje kako bi zadovoljili potrebe (Bolle, 2014: 35). Na temelju dubinskih intervjua moguće je prepoznati tipove osoba koje se uklapaju u Bolleove rezultate. Međutim, teško je utvrditi koji sudionici su osjetljiviji na društveni stres. No, moguće je utvrditi koji sudionici imaju smanjenu moć samoregulacije i koliko često koriste mobilne uređaje kako bi zadovoljili potrebe. Također, kako bi se ukazalo na ovisnost o mobilnim uređajima kod sudionika potrebno je pronaći odgovarajuća pitanja pomoću kojih bi se moglo utvrditi postojanje ovisnosti. Osim utvrđivanja postojanja samoregulacije kod sudionika, postojanje ovisnosti moguće je potvrditi odgovorima koji ukazuju na pojavu negativnih emocija u slučaju nemogućnosti korištenja mobilnih uređaja. Također, pojava negativnih emocija moguća je zbog nemogućnosti korištenja određenih funkcija mobilnih uređaja, a ne samo zbog nemogućnosti korištenja fizičkog uređaja. Međutim, oboje spada pod negativne emocije vezane uz nemogućnost korištenja mobilnih uređaja i time pod vrstu ovisnosti o mobilnim uređajima i njihovim funkcijama. Pojam navike već je obrazložen u uvodnom dijelu rada, prema tome navike koje nije moguće ostvariti i zbog čije nemogućnosti ostvarenja dolazi do nemogućnosti funkcioniranja ili izrazito negativnih emocija kod ljudi može se gledati kroz prizmu ovisnosti. Istraživanjem se potvrdila određena doza ovisnosti svih pripadnika generacije Y o korištenju mobilnih uređaja, što potvrđuje postojanje negativnih osjećaja straha i izgubljenosti kod pripadnika u slučaju nemogućnosti korištenja mobitela.

Međutim, kako bi rezultati i zaključci na temu ovisnosti o mobilnim uređajima bili točniji i potpuniji potrebno je dodatno istraživanje u kojem bi se na većem broju sudionika i kvantitativno i kvalitativno mogao ispitati fenomen ovisnosti. Nedostatak kvalitativnog istraživanja općenito je manji broj sudionika. Zbog toga bi metoda ankete s otvorenim pitanjima možda mogla doprinijeti boljem početnom razumijevanju i definiranju pojmova koji bi se tada mogli istraživati kvalitativnom metodom dubinskih intervjua ili fokus grupa. Također, korisno bi

bilo osmisлити eksperimente pomoću kojih bi se mogla detaljnije istražiti ovisnost o mobilnim uređajima, naročito kod mlađih generacija.

Usprkos rezultatima koji ukazuju na intenzivne negativne osjećaje prilikom nemogućnosti korištenja mobilnih uređaja kod sudionika istraživanja, nije moguće predvidjeti na koje načine i kojim metodama je moguće korisnike mobilnih uređaja "izliječiti" od stresa i tjeskobe koju mogu osjetiti gubitkom ili kvarom uređaja. Osjećaji koji se kod korisnika javljaju mogli bi se opisati kao osjećaji apstinencijske krize do kojih dolazi kod ovisnika o alkoholu, drogama, kladenju i slično.

Prema rezultatima da se naslutiti da točna namjera i organizacija o ne korištenju mobilnih uređaja, kao i intenzitet same odluke i vremensko trajanje ne korištenja, predstavlja bitne čimbenike koji utječu na osjećaje koji se mogu razviti tijekom ne korištenja mobitela. Sudionici koji su odlučili ne koristiti mobilni uređaj na određen duži period, na primjer za vrijeme godišnjeg odmora, naveli su osjećaje neizvjesnosti, propuštanja i nervoze zbog nedostupnosti i nemogućnosti odgovaranja i slanja poruka ili informiranja u naletima. Prema navedenim rezultatima postoji potreba i mogućnost daljnjeg istraživanja fenomena intenziteta motivacija, namjera i organiziranja dobrovoljnog ne korištenja mobitela kako bi se bolje razumjela uspješnost pozitivnih, te mogućnost otklanjanja negativnih osjećaja i doživljaja navedenih kod svih sudionika koji su dobrovoljno odlučili ne koristiti mobitel uslijed negativnih razloga do kojih je došlo prilikom svakodnevnog korištenja. Daljnje istraživanje moglo bi pomoći u stvaranju uspješnih metoda liječenja eventualne ovisnosti o korištenju mobilnih uređaja na temelju korisnikove motivacije i organizacije vlastite svakodnevnice.

Međutim, pomoću rezultata navedenih kod onih sudionika koji su dobrovoljno na određen vremenski period odlučili odvojiti sebe od uređaja za koji su sami uvidjeli da osim pozitivnog ima i negativan utjecaj na njih, moguće je ukazati na jednu od potencijalnih metoda kojima bi svaku nemogućnost korištenja uređaja mogli olakšati na emocionalnoj razini. Olakšanje na emocionalnoj razini posebno bi se moglo usredotočiti na prvenstveno osvješćivanje vlastite povezanosti s mobilnim uređajem kod onih korisnika koji još nisu svjesni utjecaja uređaja na vlastite emocije i svakodnevno funkcioniranje, poput mlađih pripadnika generacije Y, te naročito pripadnika generacije Z. Nakon prvenstvenog osvješćivanja moglo bi uslijediti postepeno organiziranje aktivnosti bez korištenja mobilnih uređaja, ne kako bi se ukazalo na

negativnosti samog uređaja, već kako bi se smanjio negativni emocionalni utjecaj prilikom nemogućnosti korištenja poput gubitka i kvara, to jest osjećaji tjeskobe i stresa, te straha.

Poput psiholoških metoda uvjetovanja, aktivnosti vezane uz ne korištenje mobilnih uređaja trebale bi se usredotočiti na što pozitivnije osjećaje mladih, posebno na osjećaje zadovoljenja potreba neovisnih o mobilnim uređajima.. Zadovoljenje potrebe za komunikacijom, koja se ukazala kao najčešći razlog korištenja mobilnih uređaja kod sudionika istraživanja, potrebno je realizirati i putem aktivnosti u stvarnom životu. Na taj se način ne očekuje smanjenje korištenja uređaja i virtualne komunikacije kod mladih koju je potrebno prihvatiti kao normalnu, već smanjenje potencijalnih negativnih utjecaja u slučaju nemogućnosti korištenja takvih uređaja. Samim time bi se poradilo i na društvenim vještinama i samopouzdanju u stvarnom životu budućih generacija.

Prema rezultatima možemo vidjeti veliku individualnost odgovora i podijeljenost stavova. Dok nekim sudionicima smeta interakcija u kojoj sugovornik komunicira s drugima putem mobitela, drugima je to potpuno normalan način interakcije. Potrebno je dodatno istražiti podijeljenost i razlike među korisnicima mobilnih uređaja zbog kojih dolazi do podijeljenosti stavova.

Što se tiče pretežito negativnih stavova sudionika istraživanja o navikama korištenja mobilnih uređaja u današnjem društvu, postavlja se potreba za daljnjim istraživanjem fenomena. Naime, iako svakodnevno, tijekom cijelog dana koriste mobilni uređaj, sudionici imaju izrazito negativne stavove o utjecaju mobilnih uređaja na društvo, specifično na kulturu društva i životne vrijednosti korisnika mobilnih uređaja, interneta i društvenih mreža. Neki sudionici čak prihvaćaju taj problem kao dio vlastitog života. Međutim, jasno je da među mlađim pripadnicima generacije ne postoji jednaka doza samoregulacije kao kod starijih pripadnika.

Dakle, ispada da mlađi pripadnici ne pokušavaju na nikakve načine utjecati na vlastite probleme vezane uz korištenje mobilnih uređaja koje jasno vide i na primjeru drugih ljudi. Možda su negativne posljedice premale na očigled da bi ih dovoljno pogodile i uzrokovale želju za promjenom. No, stariji pripadnici generacije negativne posljedice vide kao nešto puno bitnije i kao nešto što je potrebno promijeniti. Na temelju podataka koji dovode do razmišljanja o rješenju problema poput ovisnosti, bježanja od stvarnosti, nedostatka samoregulacije, manjka samopouzdanja i zdrave socijalizacije kod mladih moguće je uvidjeti nužnost za više istraživanja

koja bi se bavila upravo spomenutim problemima. Kao mlađim generacijama potencijalno zanimljivo istraživanje koje bi ih moglo zainteresirati mogli bi se osmisliti eksperimenti vezani uz vještine socijalizacije izvan virtualnog svijeta, ali i uz virtualni svijet, koji bi mogli biti provedeni u školama.

Mobitel je postao neophodan, te se neophodnost ne može objašnjavati uobičajenom psihološkom ovisnošću već praktičnom ovisnošću. Onog trenutka kada se korištenje mobilnog uređaja više ne svodi na praktičnost i funkcionalnost oblikovanja svakodnevnice moguće je otvoriti pitanje psihološke ovisnosti o uređaju. Upravo iz tog razloga ovim se istraživanjem približava spoznaja o izrazito velikoj potrebi za istraživanjem psihološke ovisnosti o mobilnim uređajima kod mlađih pripadnika generacije Y, te naročito kod pripadnika generacije Z, ako uzmemo u obzir da se u radu dokazala veća nemogućnost samoregulacije i samokontrole ovisno o dobi i zrelosti sudionika, te negativnim posljedicama prilikom nemogućnosti korištenja mobilnih uređaja na psihičko zdravlje koje se može vidjeti po osjećajima stresa i anksioznosti.

9. Zaključak

Znanstveno istraživanje putem kvalitativne metode dubinskog intervjua uspješno je potvrdilo sve veću zastupljenost mobilnih uređaja i njihovih funkcija, pogotovo kod generacije Y, koju danas čini većina svjetske populacije i koja na neki način nasljeđuje ostavštinu starijih generacija. U većoj ili manjoj mjeri ostvareni su svi ciljevi istraživanja. Potrebno je naglasiti kako se istraživanjem nisu u potpunosti obuhvatile sve spoznaje vezane uz korištenje mobilnih uređaja, kao ni svi mogući podaci o stavovima i navikama generacije Y, jer bi za tako iscrpno istraživanje bilo potrebno puno više metoda i vremena. Također je potrebno naglasiti kako je konačna svrha rada, prema kojoj bi se na temelju novih spoznaja mogla ponuditi rješenja za sve veće probleme današnjih mladih ljudi poput ovisnosti, manjka ispravne socijalizacije i manjka samopouzdanja, djelomično ostvarena. Iz podataka o korisnicima mobilnih uređaja koji uspijevaju napraviti ravnotežu u korištenju mobilnih uređaja i vlastitom životu ostvarene su spoznaje koje bi mogle pridonijeti većem razumijevanju i boljem rješavanju problema vezanih uz korištenje mobilnih uređaja. Svjesne odluke i promišljanje o vlastitim navikama i ponašanju pokazale su se kao preduvjet kvalitetnog ostvarivanja medijske pismenosti.

Pripadnici generacije Y mobilne uređaje vide kao nužno zlo bez kojeg ne žele i ne mogu živjeti. U rezultatima se vidi doza licemjerja i velike potrebe za racionalizacijom vlastitog ponašanja. Dok s jedne strane osuđuju karakteristike društva u kojem žive, istovremeno to isto društvo svakodnevno prate i podržavaju svojim ponašanjem. Stariji pripadnici generacije bliže su od mladih pripadnika ostvarenju ravnoteže između vlastitih potreba i samosvjesnog ponašanja u korist kvalitetnijeg života i samim time utjecaja na opće dobro. Činjenica da su zrelost i sposobnost kritičkog promišljanja obavezne stavke kvalitetnog življenja dobrog za pojedinca i društvo u cjelini nisu ništa novo. Međutim, što dublje ulazimo u problematiku fenomena sve je jasniji kaos koji nas sve povezuje. Upravo paradoks načina života današnjeg društva dovodi do nemogućnosti jednostranog zaključka vezanog uz korištenje mobilne tehnologije.

Ono što pozitivisti, to jest tradicionalni logičari, smatraju greškom u argumentaciji zbog nemogućnosti jedinstvenog da ili ne, ili logički prihvatljivog "istinito" ili "neistinito" odgovora u procesu kružnog kretanja zaključka, nije greška već istinito stanje stvari i stvarnosti. Paradoks

koji prihvaća da i ne kao jednako ispravne zaključke logičkog procesa u društvenim je znanostima jasna i realna pojava. Toj logici filozofskog mišljenja doprinosi i postojanje paradoksalne logike u istočnjačkoj filozofiji. Za filozofiju istočnog dijela svijeta paradoks je istinit fenomen i ne predstavlja grešku, već stvarno stanje stvari u svijetu, način na koji stvari postoje u prirodi neovisno o čovjeku i njegovoj tendenciji dijeljenja, to jest redukcioniranja stvari kako bi ih mogao jasnije razumjeti i objasniti. Redukcija je logički i razumski način gledanja na stvari i pojave u svijetu. Također, u prirodi čovjekovog doživljaja i svijesti, upravo sam proces redukcije otkriva postojanje, a time i ispravnost fenomena paradoksa i fenomena kružnog kretanja kao realnih pojava u svijetu.

Za istraživanje stavova i navika, to jest društveni tip istraživanja kojim se ovaj rad bavi, upravo su fenomeni paradoksa i kružnog kretanja bitni za razumijevanje fenomena mobilnih uređaja u današnjem društvu, bilo da se radi o individualnom ponašanju pojedinca ili sveukupnom ponašanju zajednice ili društva. Na primjer, fenomen paradoksa u komunikološkom kontekstu može se vidjeti u činjenici da smo kao društvo komunikacijski sve bliži, a s druge strane na neki način sve dalji. Istovremena bliskost i udaljenost u tehnološkom smislu predstavlja vrstu tehnološkog paradoksa koji mnogi uzimaju zdravo za gotovo. Činjenica da osobe mogu biti udaljene tisućama kilometara, a osjećati veću bliskost nego s ljudima koji se nalaze u njihovom direktnom okruženju predstavlja spoj tehnološkog i komunikološkog paradoksa. Primjer fenomena paradoksa u psihološkom kontekstu koji se javlja kod pojedinca koji koristi tehnologiju mobilnog uređaja i interneta može se vidjeti u načinu na koji smo toliko komunikacijski bliski i prihvaćeni *online*, a u suštini se možemo osjećati nevjerovatno usamljenima. Upravo taj spoj dvaju kontradiktornih emocija, osjećaja nevjerovatne povezanosti i istovremeno prigušenog osjećaja samoće koji nas ponekad prati kroz svakodnevicu predstavlja psihološki paradoks koji nije nov čovjeku, ali u kojem se zbog razvoja tehnologije sve više kao društvo nalazimo. U virtualnom svijetu smo sve češće i sveobuhvatnije, virtualnost nam daje mogućnost izgradnje vlastitog identiteta. Međutim, ponekad upravo ta usmjerenost na izgradnju virtualnih "sebe" uzrokuje zanemarivanje izgradnje i razvoja stvarnih "sebe". Također, ponekad virtualni identitet pomaže oblikovanju stvarnog identiteta, i čak postaje dio i nastavak stvarnog identiteta, ili obratno, ponekad upravo virtualni identitet stvara neki novi stvarni identitet u pojedincu. Kako god bilo, a čini se da je svakako, jedno je sigurno – novi, a danas i ne tako novi tehnološki svijet u potpunosti mijenja strukturu našeg postojanja, filozofske probleme današnjice

i otvara neke nove beskonačne svemire razumijevanja i perspektiva nas kao ljudskih bića.

U zaključku, čovjek (lat. Homo sapiens - umni čovjek) usprkos velikom odmaku od života u špilji i svojoj trenutnoj nevjerojatnoj nesposobnosti preživljavanja u istoj toj evolucijski dalekoj, a opet izvornom čovjeku tako prirodnoj divljini, u stanju je preživjeti bez mobilnog uređaja. Mobilni uređaj nije voda, niti zrak, te nije doslovno neophodan za preživljavanje. Bez obzira na to, upravo taj napredni zapadni umni čovjek pripadnik generacije Y nalazi se u iracionalnom osjećaju straha i nesposobnosti bez mobilnog uređaja u blizini. Ne samo to, u potpuno sigurnoj okolini, u "vlastitom" kutku košnice današnje civilizacijske džungle okružen kilometrima betona, bez ikakve opasnosti od divljih životinja, gladi ili žeđi, današnji čovjek nalazi se u konstantnoj digitalnoj dostupnosti i virtualnoj interakciji, potpuno osamljen i u velikoj dosadi. Kada razmislimo koliko smo kao čovječanstvo daleko stigli kako bi sami sebi olakšali i osigurali preživljavanje, strah od nedostupnosti putem mobilnog uređaja ili anksioznost zbog nemogućnosti gledanja u fotografije na *Instagramu* zaista je ogroman problem uzrokovan banalnošću. Nameće se pitanje, kako se samo usuđujemo biti toliko nesvjesni i nezahvalni? Gdje ćemo u ovoj nezbilji pronaći utočište za istinsku misao i mir duše nego sami u sebi, kao i uvijek do sada? A kako će taj mir pronaći oni koji dolaze nakon nas, i što znači fizičko preživljavanje kad je duhovno stanje zbijeno u ekrane... Ne preostaje nam ništa drugo osim pomoći im okrenuti smjer u neko kvalitetnije sutra.

"Filozof: to je čovjek koji stalno doživljava, vidi, čuje, sumnjiči, nada se, sanja izvanredne stvari; kojeg njegove vlastite misli pogađaju kao izvana, kao odozgo i odozdo, kao njegova vrsta događaja i udara groma. A i on sam je možda nevrijeme koje hoda bremenito novim munjama; sudbonosan čovjek oko kojega uvijek tutnji, šumi, zijeva i nelagodno je. Filozof: ah, biće koje često bježi od sebe, često se sama sebe plaši - ali je preznatiželjno da ne bi uvijek ponovno "dolazilo k sebi"... " — Friedrich Nietzsche

10. Literatura

Primarna literatura:

Bertoncini, G. T., Schmalz, M. T., *What's on your mind? Understanding the Influence of Social Media on Authentic Leadership Dimensions and Education from the Millennials' Perspective*, Linnaeus University, School of Business and Economics, Spring 2013.

Bolle, C., *Who is a smartphone addict? The impact of personal factors and type of usage on smartphone addition among a Dutch population*, University of Twente, Enschede, 2014.

Bouillet, D., Gvozdanović, A., Ilišin, V., Potočnik, A. *Mladi u vremenu krize, Prvo istraživanje IDIZ-a i Zaklade Friedrich Ebert o mladima*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2013.

Duffy, B., Clemence M, Shrimpton, H., *Millennial Myths and Realities*, Ipsos MORI, 2017.

Halmi, A., *Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima*, biblioteka Posebna izdanja, A. G. Matoš d.d., Zagreb, 1996.

Ictech II, B., O., *Smartphones and Face-to-face Interactions: Extending Goffman to 21st Century Conversation*, University of New Orleans Theses and Dissertations, Paper 1812, 2014.

Knežević, B., Stefanska, M., Stojković, D., *A general overview of usage of smartphones and mobile applications by young consumers in Poland, Croatia and Serbia*, In Wach, K., Knežević, B., & Šimurina, N. (Eds.), *Challenges for international business in Central and Eastern Europe*, Vol. 3, no. 1, Krakow: Cracow University of Economics, pp. 211-227., 2017.

Matić, M., Vojvodić, K., *Online kupovni obrasci generacije Y*, Prethodno priopćenje, Market-Tržište, Vol. 27 No. 2, prosinac 2015.

McLuhan, M., *Razumijevanje medija*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.

Murnane, E. L., Abdullah, S., Matthews, M., Kay, M., Kientz, J.A., Choudhury, T., Gay, G., Cosley, D., *Mobile Manifestations of Alertness: Connecting Biological Rhythms with Patterns of*

Smartphone App Use, Information Science, Cornell University, Computer Science & Engineering, Human Centered Design & Engineering, University of Washington, September 2016.

Raos, N., *Opasnost od mobitela (što je istina, a što su priče)*, stručni konzultant Ivica Prlić. Zagreb, Institut za medicinska istraživanja i medicinu, 2003.

Relja, R., Božić, B., *Socio-ekonomski aspekti korištenja mobitela među mladima*, Media, culture and public relations, 3, 2, 138-149, 2012.

Roščić, V., *Pojam navike kod Aristotela*, Filozofska istraživanja, Vol.27 No.3, Sv. 3 (559–570), prosinac 2007.

Toda, M., Nishio, N., Takeshita, T., *Predictive Factors for Smartphone Dependence: Relationship to Demographic Characteristics, Chronotype, and Depressive State of University Students*, Open Journal of Preventive Medicine, 5, 456-462, 2015.

Sekundarna literatura:

Baker, W., Lusk, E., Neuhauser, K., *On the Use of Cell Phones and Other Electronic Devices in the Classroom: Evidence From a Survey of Faculty and Students*, Journal of Education for Business, 87(5), 2012.

Braun Research Center, *Trends in Consumer Mobility Report*, 2015.

Barton, A., Lazarsfeld., P., *Some functions of Qualitative Analysis in Social Research*, in: Lipset and Smelser, N., *Sociology: The progress of a Decade*, Practice Hall, Inc., New York, 1961.

Campbell, M. A., *The impact of the mobile phone on young people's social life*, U: Social Change in the 21st Century Conference, QUT Carseldine, Brisbane, 28 October 2005.

Gilli, A. G., *Kako se istražuje. Vodič u društvenim istraživanjima*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.

Jin, B., Park, N., *In-Person Contact Begets Calling and Texting: Interpersonal Motives for Cell Phone Use, Face-to-Face Interaction, and Loneliness*, Cyberpsychology, Behaviour and Social

Networking, 13(6): 611-617, 2010.

Ling, R., Yttri, B., *Hyper-coordination via Mobile Phones in Norway*, Cambridge University Press, 139-169, 2002.

Martin, C. A., *From high maintenance to high productivity: What managers need to know about Generation Y. Industrial and commercial training*, 37(1), 39-44, 2005.

Norum, P. S., *Student Internet Purchases*, Family and Consumer Sciences Research Journal, 36(4), 373-388, 2008a.

Pareyson, L., *Iniziativa e libertà*, Mursia, Milano, 2005.

Prensky, M., *Digital natives, digital immigrants*, On the Horizon, 9(5), 1-10, 2001.

Smith, A., *Smartphone Ownership – 2013 Update*, Pew Research Center, 2013.

Strauss, C. L., *Strukturalna antropologija*, Stvarnost, Zagreb, 1989.

Strayer, D. L., Drews, F. A., Johnston, W. A., *Cell phone-induced failures of visual attention during simulated driving*, Journal of Experimental Psychology; Applied, 9, 23-32, 2003.

Strayer, D. L., Johnston, W. A., *Driven to distraction: Dual-task studies of simulated driving and conversing on a cellular phone*, Psychology Science, 12, 462-6, 2001.

Tindell, D. R., Bohlander, R.W., *The Use and Abuse of Cell Phones and Text Messaging in the Classroom: A Survey of College Students*, Wilkes University, 1-9, 2011.

Van Deursen, A. J ., Dijk, J. A., *Tendrapport internetgebruik 2012, een Nederlands en Europeed perspectief*, Universitet Twente, Enschede, 2012.

Walsh, S. P., White, K. M., Ross, M. Y., *Over-connected? A qualitative exploration of the relationship between Australian youth and their mobile phones*, Journal of Adolescence, 31, 77-92, 2008.

Wei, R., Lo, V., *Staying connected while on the move: Cell phone use and social connectedness*, New Media Society, 8, 53-72, 2006.

Young, K. S., *Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon And Its Consequences*, American Behavioral Scientist, 48(4), 402-515, 2004.

Dodatak

Rezultati kodiranja

Opći podaci o korištenju mobilnih uređaja:

Količina korištenja: “Svakodnevno; Tijekom cijelog dana; više puta dnevno; svakodnevno; više puta dnevno; stalno osim kada spavam; svaki dan; Dnevno svakako najmanje sat vremena; Ovisi koliko sam zaposlen, nekad svakih pola sata, zadnji put pogledao prije nekoliko sati;”

Funkcije: “Pozivi, poruke (SMS, Viber), Google Analytics za posao, društvene mreže; Pozivi, mail, aplikacije kao WhatsApp, Instagram, Pinterest; poruke i pozive, nekad internet, tipa YouTube, Gmail, Facebook, WhatsApp, znači društvene mreže najviše, fotoaparat, snimanje glazbe, bilješka za faks, istraživanje; Najviše WhatsApp i Gmail; Instagram, poruke, kameru, Safari; Društvene mreže, pozivi pa poruke; dopisivanje i zvanje, društvene mreže (Facebook, Instagram, mailovi...), alarm, ponekad fotkanje i snimanje; Komunikacija putem Messengera i WhatsApp-a. Pregled Facebook *newsfeeda*. Gledanje YouTube videa. Provjera prognoze, pozivi, alarm; vijesti, vrijeme i Viber. Alarm;”

Nemogućnost korištenja mobilnih uređaja i osjećaji:

Količina i razlozi nemogućnosti korištenja: “7 dana na ljetovanju kako bih odmorio mozak, barem jednom godišnje; samo za vrijeme boravka u prirodi; isključim nekad mobitel; kada sam razbio ekran, izgubio sam ga dva puta; jer mi se pokvario, nisam imala zamjenski, znala sam ga izgubiti; prilikom godišnjeg odmora, radi odmora, pet dana; Kada sam na putovanju, kada nemam WiFi, na selu, strgao, zamjenski samo za nužnost; Tijekom ljetnih dana se znam isključiti na par dana, Ponekad ga gasim nedjeljom; pokidao se par puta, izgubio sam ga jednom; Jednom sam bio jako ljut pa sam ga i sam razbio, izbacio frustracije kroz taj predmet;”

Osjećaji (dobrovoljno ne korištenje): “izvrsno i neopterećeno, u određenoj mjeri me pratio osjećaj neizvjesnosti, osjećaj da ću nešto propustiti, iluzija, tehnologija nametnula obavezu da moram biti dostupan, emocionalne ucjene, istinski uživati u tome da sam ponekad nedostupan, miran sam bez obzira na "rizik" da ću nešto propustiti, više slobodan i fokusiran na sada i ovdje, putem mobitela ne osjećam razmjenu energije;

Neopterećeno, opterećuje me, teško balansirati, teško je filtrirati, ne volim kada mi svake sekunde zvoni mobitel, sve grupne poruke i svi chatovi, osim 2-3 ljudi s kojima sam jako bliska, na mute-u, kontakt s puno ljudi iscrpljuje, zasitim se od posla bilo kakve komunikacije, kad sam van signala osjećam se bezbrižno i neopterećeno, koncentrirati na svoje misli i okolinu, biti prisutna u tom trenutku kroz te podražaje okoline, puni energijom, aplikacije su nešto bez čega mogu;

najčešće jer sam poludjela više od mobitela i konstantne dostupnosti, Prvo je teško, no kasnije uživam i osjećam se nekako lakše, bez pritiska, nekako mi nedostaje vrijeme kada nisam koristila mobitel, s druge strane, vrlo je zabavno igrati se s novim mobitelom i novim aplikacijama;

isključiti sebe iz intruzivnog svijeta informacija kako bi se um odmorio od viška (uglavnom) nepotrebnih informacija i trošenja vremena na tuđe statuse, internetske članke i videe, Super, Jedino što se ponekad uhvatim kako tražim po površinama taj mali crni mobitel, kao da želim kliknuti na njega i pogledati nešto, a nisam siguran što, nervoznim jer nisam mogao promptno odgovarati na poruke i slati iste;”

Sudionici koji su dobrovoljno odlučili ne koristiti smartphone nekoliko dana naveli su slijedeće razloge i osjećaje za ne korištenje mobitela: “nedostatak razmjene energije preko mobitela, opterećenje, težina balansiranja, težina filtriranja, kontakt s puno ljudi iscrpljujuć, zasićenje od bilo kakve komunikacije, poludjela od mobitela i konstantne dostupnosti, isključivanje sebe iz intruzivnog svijeta informacija, kako bi se um odmorio od viška (uglavnom) nepotrebnih informacija i trošenja vremena.”

Sudionici su također naveli osjećaje i doživljaje koje su iskusili tijekom dobrovoljnog ne korištenja mobitela: “izvršno, neopterećeno, u određenoj mjeri osjećaj neizvjesnosti, rizik od propuštanja nečega, više slobode, fokusiranost na sada i ovdje, bezbrižnost, neopterećenost, koncentracija na svoje misli i okolinu, prisutnost u trenutku, punjenje energijom, prvo je teško, no kasnije uživam, osjećaj lakoće, bez pritiska, super, nervoza što nisam mogao odmah odgovarati na poruke i slati ih.”

Osjećaji (ne dobrovoljno ne korištenje): “Olakšavajuće, nije teret, no u svakodnevnom životu ljudi su nesvjesno vezani za mobitel, navika slična pušenju, ali manje štetna, znaju zamarati, s druge strane je dobro što smo jako blizu izvora informacija i možemo u vrlo kratkom roku biti dostupni ukoliko je potrebno, u budućnosti izgubiti smisao telefoniranja, Teret mi predstavlja to što sam sam i ja među tom skupinom ljudi koja je nesvjesno vezana uz često otvaranje mobitela, te provjeru novih "informacija"; Slobodno, kao da sam bila rasterećena toga da se moram ljudima javljati gdje sam, gdje moram ići, dogovarati se, a bez da se netko naljuti jer ne odgovaram, nemam mobitel, ne možeš me dobiti; kao da su mi amputirali ruku, kasnije shvatiš koliko mob može biti i nepotreban, olakšavajuće biti nedostupan, mobitel shvaćala kao neodvojivi dio sebe, ulaz u svijet druženja i komunikacije, ne nalazimo vremena otići na kavu, ali nalazimo vremena dopisivati se s nekim ili popričati, to postane s vremenom naporno i zamorno, svima biti dostupan stalno i odmah, shvatiš da je super i olakšavajuće kada si povremeno nedostupan, konačno odlučiš imati vrijeme za sebe i ljude oko sebe, umjesto da se mahnito trudimo odgovarati na sve pristigle poruke i pozive; sasvim okej, malo "čudno" jer nisam koristila funkcije koje inače koristim, ali ništa strašno, pomalo dezorijentirano, Najviše mi je išlo na živce jer se nisam mogla s nekim čut (kao prije), navikla sam se na mob; nije bilo toliko teško pošto sam dosta vremena provodio igrajući video igre, normalno, Mobitel mi ne predstavlja život;”

Pristanak na nekorištenje mobitela dulje od tjedan dana: “Samo što onda bi puno teže obavljala neke poslove u svakodnevnom životu kao što je posao, gdje je samo pristup e mailu konstantno potreban; ako bi bila u blizini ljudi koji su mi bitni i ako bih mogla zbog posla; iz znatiželje; da se maknem od društvenih mreža i obaveza javljati se ljudima; iz razloga da se "odmorim", mob je nekada i bio namijenjen porukama i pozivima, danas svemu ostalom; posao kojim se bavim, i koji zahtjeva da budem dostupna 0-24h, Kasnije ti to pređe u naviku i nisi se niti okrenuo i shvatiš da hitno trebaš tjedan dana za sebe u izolaciji bez tehnologije; Ako je potrebno, Izdržala bih, volim pogledati mailove zbog posla; Rado, Da vidim kako bih reagirao; Ne bi ga koristio na godišnjem odmoru, radije bih čitao novine, jer ima više slika povezanih s člankom;”

Pristanak na nekorištenje svih funkcija osim poziva i e-maila na dulje od tjedan dana: “Idealno, ostalo je uglavnom zabava; aplikacije su nešto bez čega mogu; da se vratim u prošlost, Bilo bih dobro kad bi se netko odlučio ukinuti sve društvene mreže na tjedan dana, te tako omogućio ljudima samo pozive, preko poruka se ne može steći dojam kako osoba u tom trenu reagira, jednostavan odgovor OK može svakom pojedincu zvučati drukčije, neizostavan radi maila. Ne, jer volim snimati i koristiti programe za obradu fotografije; pozivi, poruke i mailovi najbitniji, alarm; Bez ovog ostalog mogu svakako...valjda;”

Korištenje mobilnih uređaja u interakciji s drugima:

“Nastojim ne koristiti, znakom nepoštovanja, kako bih nešto pokazao sugovorniku, normalno i zahvalno što mogu koristiti tehnologiju kao podršku druženju, a ne sabotera, odvlači pažnju i narušava koncentraciju tijekom neposredne ljudske interakcije, osoba ti odluči pokloniti vrijeme, sugovornik nije fokusiran na ono što govoriš nego na mobitel, prekinuo razgovor, osjećao bih se glupo, sugovornika neiskrenim; za odgovor na poruke i pozive koji su bitni, osjećam se normalno jer ne pretjerujem u tome, Obitelj i dečko, to su osobe zbog kojih ću na trenutak prekinuti razgovor s osobom s kojom sam trenutno, ne osjećam grižnju zbog toga; Nekad koristim, ne često, osjećaj da mi ne treba, prema potrebi, za puštanje glazbe, google "factcheckanje, fotkanje/snimanje, Osjećam se kao da imam nešto što mi daje brzinsko rješenje u trenutku, na jednom mjestu nekoliko alata, svakodnevno mogu olakšati prijenos i prikupljanje određenih informacija u odnosu s obitelji, prijateljima, obrazovanjem, za fakultet, posao i putovanja i druge uglavnom zabavne stvari, nije me korištenje tih alata odvratilo od korištenja onih alata koje sam i prije preferirala; kada mi je dosadno u društvu, da skratim vrijeme, Nelagodno; ne baš često, iz navike, glupe navike da samo pogledam na ekran jesam dobila novu poruku ili notifikaciju, razina dopamina nam se poveća u glavi, više ne pričate o ničemu samo ste fizički skupa, a svako na svom mobitelu, banalno je, osjećam se loše, druženja nisu više kao prije, sjedimo za stolom i svi samo buljimo u mobitel; ne često jer pokušavam tada biti u društvu u kojem jesam, ukoliko je poziv od važnosti (posao); Ponekad, ali to volim izbjegavati, nije pristojno, živcira me to; Rijetko, Ako želim podijeliti neki sadržaj s nekim, ako mi stigne poruka za koju procijenim da trebam što prije odgovoriti, osjećam se kako se osjećam taj dan; na taj način ignoriram ljude ako me nešto ne zanima što pričaju, prvo pri ruci i na tom mogu nešto pročitati, Da imam novine čitao bih novine, pogledam smeta li nekom oko mene, ako ne smeta nastavim, Ako smeta, prestanem;”

Stavovi o ulozi mobilnih uređaja u vlastitom životu:

Što se tiče stavova o ulozi korištenja mobitela u vlastitom životu, pozitivne strane koje sudionici spominju su: “smartphone djeluje za dobrobit mene i ostalih u mojoj okolini, mogućnost pravovremenog informiranja, učinkovitog planiranja, povezanosti s neusporedivo širim krugom osoba, pozitivno utječe i na uspjeh, super praktičan, utječe na svakodnevnicu zbog posla, na osobnost nekad opušteno, medij koji je usko povezan s tehnologijama i društvenim mrežama, utječe na inspiraciju za rad, *scrolam* po društvenim mrežama kada mi je dosadno ili dok se pokušavam ujutro razbuditi, dok se ne mogu skoncentrirati na posao, pa odlučim uzeti "pauzu", komunikacija je oskudnija, no i dalje značajna, nije loš utjecaj, smarphone-i objedinjuju puno toga u jedan uređaj i razvijaju se u smjeru da postanu uređaji s kojima bi mogli upravljati kućanskim aparatima, automobilima i nadolazećim robotima, neophodan za život, to me opušta, utječu na moje šale, od tud dolazi moj humor.”

Sudionici navode i negativne stavove o ulozi smartphone-a na vlastiti život: “na efikasnost u poslu, na koncentraciju općenito, nismo više potpuno prisutni u sadašnjem trenutku, propuštamo puno trenutaka i bitnih stvari oko sebe; posljedica kvazi globalne usamljenosti, komunikacija je oskudnija, sve nas je više i sve je više vrsta komunikacije u teoriji i praksi, a sve smo dalje, poživčanim od njega, nekad mi nije jasan, nekad kao da zaboravim malo na njega, Jednom sam ga zdrobila u rukama, jednom zakucala u zid, na osobnost nekad frustrirajuće, mobitel je prerastao svoju svrhu, koristi se kao sredstvo zabave i medija, ljudi ginu radi selfija, može biti loš utjecaj, to ovisi o mnogo faktora koji su ponajprije vezani uz osobnost i informiranost korisnika mobitela, jedino loše iskorištavanje te značajke mobitela od strane kompanija s ciljem povećanja zarade, te moja potencijalna ovisnost o mobitelima, čovječanstvo isto tako „navlačilo“ na pisanu riječ, knjige, radio, televiziju.”

Također, neki od sudionika navode neutralne stavove vezane uz utjecaj smartphone-a na svoj život: “javljaju se emocije vezane uz sami sadržaj ili post, uz samo korištenje nemam nikakve, Već je toliko mi to ušlo u naviku da se niti ne obazirem, važna je medijska pismenost, razumijevanje i kritički stav, na moju svakodnevicu, osobnost, ponašanje, uspjeh i slično, utječu i brojni drugi „produžeci uma“, simbioza interneta i mobitela odvela nas je sve duboko u carstvo informacija i razasutih značenja, treba prihvatiti takav razvoj tehnologije, ne mijenja mi osobnost ni ponašanje, treba se posvetiti samosvješćivanju i paziti na sebe, te se ponekad isključiti iz svega, odnosno isključiti mobitel.”

Stavovi o ulozi mobilnih uređaja u današnjem društvu:

Svi sudionici osim jednog ulogu korištenja mobitela u životima drugih ljudi gleda prvenstveno kroz negativnu perspektivu spominjući razne utjecaje na ponašanje ljudi prilikom korištenja, konkretno: “korisnici postaju nesvjesni okoline, ne znaju dozirati korištenje mobitela, to može biti izuzetno opasno, distrakcije u prometu, pojedinci prihvaćaju ulogu kontroliranog umjesto kontrolora, bez jasno postavljenje namjere, sadržaj nam nameću drugi i lako bivamo izmanipulirani, zauzima previše mjesta u našim životima, gubimo pravi kontakt s bližnjima, oslanjamo se previše na aplikacije, zaboravljamo kako razmišljati svojom glavom, bacamo trenutke na listanje aplikacija i praćenje tuđih života, a trebali bi živjeti svoj, Ljudi umjesto da zaista provode vrijeme skupa provode ga jedno kraj drugog odsutni i svatko u svom svijetu, lakše se preko poruka čuti s prijateljima nego se družiti s njima, Sve je danas na mobitelu, brdo aplikacija koje nam lako kontroliraju život, Dvosjekli mač, vrsta ovisnosti, bijeg od stvarnosti, slika stvarnosti skroz iskrivljena, sve je savršeno i lijepo, a stvarni je život često puno drugačiji od toga, zabrinjava, lako gubimo osjećaj za prave vrijednosti, danas je lakše pogledati kako se nešto radi nego doći sam do rješenja, ne preispitujemo ponuđeno rješenje niti pomišljamo da bi sami možda smislili nešto bolje, izlika da živimo u užurbanom svijetu, štedimo vrijeme, lijenost, želimo uspjeti, a ne trudimo se više dovoljno, kopiramo druge nego što se trudimo razviti svoje ideje, Ne razvijamo se, tehnologija napreduje, mi nazadujemo, posebno u socijalnim vještinama, iscrpno i totalno zamarajuće kada shvatiš koliko vremena smo neiskreni, osobi daje nekakvu iluziju kontrole i samopouzdanja, Društvene mreže zatvaraju u određene okvire i trendove, to otežava iskrenost na neki način, držiš taj mobitel ili kompjuter u rukama, ali ne osjećaš njegovu ljudskost, glas ne vibrira na istom mjestu, nije ovdje, svi su u stalnoj potrazi za sobom i teško da tako mogu naći nekog drugog, narcisoidnost koju mlađe generacije osjećaju, okružene konstantnim zadovoljavanjem nekih fizičkih potreba i sebičnošću, Distancirani smo više jer smo doslovno fizički udaljeni više jedan od drugoga, možda nas je više, ali imamo više zidova, svakodnevno vezan, to smatram ovisnošću jer podsvjesno otvaramo te aplikacije u slučaju da nam je dosadno ili sami od sebe, ljudi imaju potrebu isticati kako im je, društveni status gdje pokazuješ svima kako ti je dobro, Ako smo svima dostupni 0-24h, kako nalazimo svoje vrijeme za sebe, za svoje privatne obaveze i život?, svakodnevno bespotrebno barem sat vremena potrošimo besciljno *skrolajući* po društvenim mrežama; postajemo sve ovisniji, ljudi nikad nigdje ne idu bez moba, selfiji, "ljepši život" na društvenim mrežama, drugima je mobitel cijeli svijet, sve se vrti po Facebook-u, Instagramu, selfijima, duck faceovima, *pršenje* guzica i sisa, mobiteli preuzimaju svijet i zaglupljuju ljude.”

Neki od sudionika nude vlastita rješenja problema koje spominju vezanih uz utjecaj korištenja smartphone-a na druge ljude: “Kada koristim mobitel svjesno, tada ja kontroliram sadržaj, važno je znati postaviti osobne granice kako bih sačuvao vlastiti integritet, poanta je u balansu, kada čovjek prihvati da je sam i da će umrijeti gdje god bio ustvari sad, treba postati dovoljan sam sebi, bitno je privući prave ljude, neki koji fizički imaju puno prijatelja osjećaju se usamljeno, ključ je u empatiji, razlika je u doživljaju, u njegovom intenzitetu, stvar bioloških i često nesvjesnih procesa koji se u nama događaju kada smo bliski s nekim ili samo u prisustvu nekoga, tu se trebamo zapitati kako komuniciramo ustvari i što mi tu želimo s čime zamijeniti tom tehnologijom.”

Kao pozitivne uloge korištenja smartphone-a u životima drugih i današnjem društvu sudionici spominju: “Društvene mreže koliko ti daju mogućnosti da prikažeš svoj osobni profil, iako omogućuje puno načina kako istaknuti svoju autentičnost, poboljšavanje samih sebe, Današnjoj generaciji je to prioritet, WhatsApp kao bitnu aplikaciju pošto omogućava besplatne poruku ukoliko imamo mreže, slanje fotografija i videa, Instagram zabavan, dostupan bilo kada i bilo gdje, Instagram *story* - zna se tko što radi u tom trenu, gdje i kako mu je, značajnu socijalnu ulogu, Informiranje o političkim i društvenim zbivanjima, kontakt s masovnom publikom, interpersonalna komunikacija s ljudima za koje nikada ne bi ni znali da postoje da nema mobitela, kontakt s bliskim osobama, praktična uporaba mobitela, alarme, kalendare, pisanje bilješki, slušanje glazbe, fotografiranje, u profesionalne svrhe, novinarske, mobiteli su najpraktičniji za pristup internetu.”